HAYATI SEVİYORLARDI

FRANSIZ DİRENİŞÇİLERİNİN SON MEKTUPLARI

3. BASKI

pencere yayınları

HAYATI SEVİYORLARDI

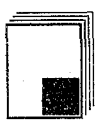
37 Pencere

Hayatı Seviyorlardı
(Fransız Direnişçilerinin Son Mektupları)

Bu kitabın yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
Üçüncü Baskı: Eylül 1994
Kapak Resmi: Picasso
Kapak: İbrahim Karakaş
Baskı: Doyuran Matbaası
Kapak Baskı: Nisan Matbaası
Mücellit: Gürkan Ciltevi

ISBN 975-7814-20-2

PENCERE YAYINLARI: 37

Salkım söğüt Sok 2/4 Cağaloğlu- İSTANBUL
Tel: 0212 513 27 17

Hayatı Seviyorlardı

(Fransız Direnişçilerinin Son Mektupları)

Çeviren: Tektaş Ağaoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Georges Pitard	14
Jean Catelas	16
Jean Grandel	17
Désiré Granet	19
Charles Mickels	21
Guy Moquet	23
Jean Poulmarc'h	26
Jean Pierre-Timbaud	28
Jules Vercruysse	31
Gabriel Péri	33
René Perrouault	35
Maurice Pillet	38
Lucien Sampaix	40
Pierre Semard	42
Fernand Zalkinov	44
Aimable Martel	47
Marcel Bertone	48
Jacques Decour	51
Joseph Delobel	54
Charles Debarge	58
Pier Rebiere	60
Pierre Benoit	64
France Bloch-Serazin	66
Rose Blanc	68
Jean Robert	69
Goeorges Wodli	72
Danielle Casanova	73
Germinal Martel	75

Maurice Lacazette 77
Julien Hapiot 87
Edgar Tarquin 89
Pierre Lamande 92
Maurice Pirolley 95
Paul Camphin 98
Missak Manouchian 102
Spartaco Fontano 105
Celestino Alfonso 108
Joseph Epstein 109
Jean Alezard 112
Etien Carion 115
Francine Fromond 118

ÖNSÖZ

Kırk yıldır kaç kez yeniden okudum bu kitapta toplanan şiirleri. Bugün onlarla ilk kez karşılaşıp da etkilenmeyecek bir kimse olabileceğini düşünemiyorum.

Bu mektupları yazanlar birkaç saat —bazen birkaç dakika— sonra ölüme gittiler; kimi kurşuna dizildi, kiminin kafası kesildi. Böyle bir anda cümlelerin kıvraklığıyla ya da kelimelerin musikisiyle uğraşmak kimin aklına gelirdi? Yazan, bir daha hiç yazmayacağını biliyor. Elveda demenin sadeliğinde, hayatına ve ölümünün anlamına dair yargısını dile getiriyor. Böylece en derin gerçekliğinde kendini ortaya koyuyor. Bu mektup derlemesi bir kahramanlık ve yücelik antolojisidir.

Bir antolojidir, çünkü burda sehitlerin en son düşüncelerini yayınlıyoruz, oysa on binlerce şehit var. İster istemez bir seçme yapmak gerekti, bu da her zaman biraz keyfilik demektir. Elimizdeki hazine zaten sınırlı. Nice güzelin güzeli mektup cellatlarca ateşe atıldı ya da rüzgârda savruldu. Ve en önemlisi, şehitlerin pek çoğu yakınlarına, yoldaşlarına, geleceğe en ufak bir söz bırakamadan yok edildiler. Savaşta, işkence altında ölenler, uğursuz ölüm kamplarından hiç dönmeyenler de var, saymakla tükenmez.

Bu eseri ölümün eşiğinde yazanlar, kadınıyla, erkeğiyle, hep komunisttiler. Onların mektuplarını başka düşünce akımlarının

kahramanlarının mektuplarıyla bir araya getirmek isterdik; bazı istisnalar dışında öyle metinler yok elimizde.

Kaldı ki kurşuna dizilen komünistlerin sayıca en çok olduğunu belirtmek hiç de yan tutmak demek değil. İkinci Dünya Savaşı'nın en belirgin özelliği, ki o savaşta ulusal kurtuluş, faşizmin alaşağı edilmesi demekti, toplumsal sınıfların davranışını apacık gözler önüne serdi. Öyle ki, tanınmış Katolik yazar Francois Mauriac, "ayaklar altında çiğnenen yurda, yalnız işçi sınıfının, kitlesiyle sahip çıktığını" vurgulamıştır. İşçi sınıfının partisinin, kavganın en ön safında yer tutması ve bunun bedelini çok ağır ödemiş olması bir raslantı değildir.

Ama komünistler yine de direnişi ve fedakârlığı salt kendi tekellerinda görmüyorlar. Her düşünceden ve toplumsal konumdan Fransız yurtdaşları —kadını ve erkeği— onlar gibi kavgayı seçti, birçoğu bu seçimin karşılığını hayatıyla ödedi. Hepsini aynı saygıyla anıyoruz.

Bu kitabı oluşturan hazin sayfaları şüphesiz herkes kendince okuyacak. Kurşuna dizilenlerin mektupları hakkında ne düşünmeleri gerektiğini okurlara söylemek önsöz yazarına düşmez. Ben kendi kişisel izlenimlerimi aktarmakla yetineceğim.

Beni en başta etkileyen, bu şanlı ölülerin birbirine benzemezliği. Aynı partinin militanları, ortak düşünceler ve umutların sımsıkı birleştirdiği insanlar hepsi, ama Fransa'nın kendisi kadar farklılık gösteriyorlar. İşçiler, memurlar, öğretmenler, seçkin aydınlar, sendika militanları ya da halkın seçtiği temsilciler, hayatlarının baharında gençler, soylu kadınlar, yabancı topraklarda doğup bizim için döğüşmeyi, ölmeyi seçen göçmenler, hepsi son dakikalarında, basmakalıp laflara itibar etmeden kendilerini anlatıyorlar. İçlerinde hiçbirisi bir diğerini andırmıyor.

Hep bir kalıptan çıkma insanlar mıymış, komünistler? Ne saçmalık!

Ve daha da saçma olanı, bu kahramanların sayıca olağanüstü çokluğu artık inkâr edilemez olduğu andan itibaren Hitlerci cel-

latlarla Petainci suç ortaklarının onlara yakıştırdığı karikatürdü: en kötüsünden, kana susamış caniler; en iyisinden, dünyaya boşveren hayat kaçkınları ya da şehitlik heveskârları... Şimdi tek tek her mektup gözümde onları oldukları gibi yaşatıyor: sevince ve mutluluğa başkaları kadar, hattâ belki daha da düşkün insanlar.

Birçoğunun yakınıydım, anıları yüreğimde hâlâ canlı. Pierre Sémard'ın coşkun ve coşturan kahkahaları, Gabriel Péri'nin inceliği, hoş mizacı, bir yıl önce komünist milletvekillerinin yargılanması sırasında babasını yüreklendirmeye koşan Guy Moquet'nin delikanlı iyimserliği!

Mektuplar şehitlerin son andaki insanca kaygularına tanıklık ediyor. Kendi âkıbetleri değil onları tedirgin eden, ailelerinin, ardlarından mutlu olmalarını diledikleri sevgili karılarının nesillerini sürdürecek çocuklarının, çektikleri acıdan ötürü derin üzüntü duydukları yaşlı anaların, babaların âkıbeti...

Metal işçileri sendikası militanı Maurice Lacazette'in şu satırları başka örnekler arasında özellikle dokunaklı değil mi? "Elveda, küçük... elveda birbirimizi sevdiğimiz bütün o kuytu köşeler. Seni başkasına bırakmaya hâlim yok, ama bir gün çocuğun olursa eğer ona benim adımı ver, istersen eğer, küçüğüm benim. Ah, ama seni zorlamıyorum elbette, sen eğer istersen ve kimse de garip karşılamayacaksa. Elveda sevgilim..."

Evet, bu militanlar da başkaları gibi capacanlı, yaşayan insanlardı. Sevgileriyle, mutluluklarıyla, acılarıyla, meziyetleri ve zaaflarıyla... ama bir farkları vardı: bir yanda ölüm, öbür yanda görevden vazgeçme bahasına canlarını kurtarma almaşığını tartmak akıllarının ucundan geçmedi. Partili, yurtsever, devrimci sorumluluklarının bilinci içinde, aile ocaklarını ve sevdiklerini kendi özgür iradeleriyle terkedip baskı altındaki partilerini yeniden örgütlemek, illegal gazete, broşür hazırlayıp basmak, savaş ekipleri kurmak, demiryolu ve köprüleri havaya uçurmak, silah gücü bakımından son derece üstün düşman birliklerine saldırmak için gizli politik ve askerî eylemlere atıldılar. Tutuklanma-

nın, işkencenin ve ölümün —"ihanetten evlâ ölüm" diyordu mektubunda Julien Hapiot— çoğu zaman köşe başında onları beklediğini biliyorlardı.

Ölümü kılları kıpırdamadan kabullendiler, çünkü ölüm onlar için mücadelenin gelişmesi demekti, yeni savaşçılar yetiştirecekti mutlaka ve çünkü bu anlamda bereketliydi ölüm: "Hayatım boyunca hep insanlığın iyiliği için savaştım...; ölümüm bir işe yaramış olacak." (Jean-Pierre Timbaud). "Elbette yaşamak isterdim. Ama bütün kalbimle dileğim o ki, ölümüm bir işe yarasın." (Guy Moquet). "Yoldaşlarım zaman zaman beni değil ama yüce Partimize bağlılığımı düşünsünler ve güçlüklere göğüs germekte bundan cesaret alsınlar isterim." (Francine Fromond).

İster zafer hemen yakınken ölmüş olsunlar, ister çok önce, ufuk kapkaranlıkken ve hiç umut görünmezken, hepsi zafere inancın iç huzurunu paylaşıyorlar. "Hayatım ezilenlerin, acı çekenlerin kurtuluşu için mücadeleyle geçti. (...) Alsace için! Fransa için!" (Georges Wodli). "Zafer kesindir, Nazizm'in ve faşizmin yok olup gitmesine şurda bir şey kalmadı." (Joseph Delobel). "Birazdan mutlu yarınları hazırlayacağım." (Gabriel Péri). Partimizin genel sekreterliğini yapmış olan, demiryolu işçilerinin denenmiş yöneticisi Pierre Sémard da elveda derken direktif veriyordu : "Demiryolcu dostlarıma söyleyin, Nazilere yarayabilecek hiç bir şey yapmasınlar. Demiryolcular beni anlayacaklardır, beni dinleyeceklerdir, eyleme geçeceklerdir! Buna inanıyorum."

Ve o bilinç aydınlığı! Kahramanlarımız kendilerinden sonra çok az sürecek Hitlerci diktatörlükle, tarihi sürüp gidecek olan Alman halkını asla birbirine karıştırmıyorlar. "Ölüm anında ilan ediyorum ki, Alman halkına ve kimseye hiç nefret duymuyorum," diye yazıyor Michel Manouchian. İdam kazığının önünde, kendisine nişan alan askerlere, "Yaşasın Alman Komünist Partisi!" diye son sözünü haykırıyor Jean Pierre Timbaud.

Sonunda kardeşlerimizin hayatlarını feda etmeleri sahiden

de boşa gitmedi. Naziler ve hainlerin diledikleri gibi yüreklere terör salmak şöyle dursun, cesaretleri kamçıladı, Fransa Yurtiçi Güçleri'nin saflarını büyüttü, çeşitli yurtsever grupların Ulusal Direniş Konseyi çatısı altında birleşmelerini sağlamak için şevkle ve sabırla uğraş veren partimizin etkinliğini arttırdı, böylece Hitler Almanyasının teslim bayrağını çekmesinden sonra Fransa'nın galipler masasında yerini almasına katkısı oldu.

Şehitlerimizin ulaştıkları mertebeye gölge düşüreceğini bile bile şunu da belirtmek isterim: Komünist direnişin ancak Hitler Sovyetler Birliği'ne saldırdıktan sonra, yani ulusal olmayan saiklerle başladığına dair iğrenç ve yapışkan iftirayı, eğer buna ihtiyaç olsaydı, onların cömert kanı herhalde silip götürmüştür!

Tek bir örnekle, Chateaubriand kurbanları 1940'ta tutuklandılar; o sırada savaşa ilk ve tek başına atılmış olan onların partisiydi. Onlardan biri, illegal askerî birlik yönetim sorumlusu, komünist milletvekili Charles Mickels —hain Petain'in huzurunda daha sonra el pençe divan duran Temsilciler Meclisi tarafından 1940 Ocak ayında Meclisten atılmıştı— karısına yazdığı elveda mektubunda bundan istihza ile şöyle söz ediyor : "Görüyorsun sevgilim, hayat ne garip: Almanya ile sözde işbirliği yaptık diye milletvekilliğinden atıldıktan sonra şimdi o ülkenin askerlerince kurşuna diziliyorum."

Bazı mektuplardan bölümler aktardım. Oysa hepsini, tek satırını atlamadan, tekrar ve tekrar okumak gerek. Her bir okura, kendi duyarlığına göre, şu ya da bu mektup çarpıcı gelecektir. Fakat kitabın, bütünüyle, herkeste eşi az bulunur bir heyecan, bir soyluluk ve ulaşılmaz güzellik izlenimi uyandıracağını sanıyorum.

Bu baskı tam zamanında çıkıyor. Aradan on yıllar geçti: Direniş, ulusal tarihimizin bu en şanlı kahramanlık destanı, ya bile bile nisyana terkedilmekte, ya da kabaca çarpıtılmakta. Kimi kahramanlarımızın adlarını taşıyan sokaklar, okullar var. İnanılır gibi değil ama, o sokaklarda oturanlar ya da o okullarda okuyanlar çoğu kez bu insanların kimler olduğunu, ne koşullarda mücadele verdiklerini ve nasıl öldüklerini bilmiyorlar!

Yine de kimse bundan dolayı onları kınayamaz. Bu durum geçmişin çarpıtılmasını amaçlayan kasıtlı bir planın sonucudur. Dileğim bu kitabın, gerçeğe saygı uyandırarak ve Fransa'nın iyiliği için, yeni kuşakların eğitimine, yurtdaşlık bilincine ve ahlakî oluşumuna katkıda bulunmasıdır.

ETIENNE FAJON

Jean Amblard. Alman işgalinde akşam yemeği sonrası.

GEORGES PITARD

1897'de doğdu. Avukat. Seine bölgesi Sendikalar Birliği Hukuk Konseyi ve Halka Yardımcı Avukatlar Derneği üyesi. 1940'tan itibaren, takibe uğrayan yurtseverlerin savunmasını üstlendi. 25 Haziran 1941'de tutuklanarak Cherche-Midi cezaevine konuldu, daha sonra Compiegne'e sevkedildi. 20 Eylül 1941 günü Mont-Valerien kalesinde kurşuna dizildi.

(Karısına)

...Ben gidiyorum, hayatımla övünerek, geçmişimle övünerek; hiç bir zaman iyilikten başka bir şey yapmadım, dertleri dindirmekten başka bir şey düşünmedim. Fakat bu kıyamet günleri daha bir zaman sürecek, benim gibilere hayat hakkı kalmadı. Baro Başkanıyla görüş, de ki ona, avukatlığın tüm gereklerini yerine getirdiğimi sanıyorum, mesleğime inançla, çoğu zaman ihtirasla hizmet ettim ve aslında o yüzden, mesleğimi sonuna kadar hiç aksatmadan yürüttüğüm için, bu trajik gecede, sonsuzun ufukları açılıyor önümde...

(Annesine)

...Siz ikiniz olmasaydınız o kadar acı duymayacaktım, çünkü hayatımla övünüyorum. Hayatımı dürüstçe yaşadım ve ne kadar kısa olursa olsun yaşanılası olduğuna inanıyorum.

Mesleğimi ihtirasla sevdim, onu hep el üstünde tuttuğum kanısındayım; mesleğime sadakatle hizmet etttim; güçsüzlere ve mutsuzlara yardımcı oldum, dertleri dindirmeye uğraştım, adaletsizlikle savaştım. Yarın benimle aynı sonu paylaşacak yoldaşlarım da öyle yaptılar. Gelecek hakkımızı verecektir...

Otto Dix. Yaralı Asker

JEAN CATELAS

1894 doğumlu. 1914-18 Savaşı eski muhariplerinden savaş madalyası sahibi. Amiens Demiryolu işçileri Sendikası eski sekreteri. Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi. 1936'da Amiens birinci bölge milletvekili seçildi. İspanya iç savaşında gönüllü Enternasyonal Tugaylar üyesiydi. l'Humanité *gazetesinin yayınını sürdürmesi gereğine duyduğu sarsılmaz inançla, legal imkânları denedikten sonra gazetenin 1940 Haziranından itibaren illegal olarak yayınlanmasını örgütledi. 16 Mayıs 1941'de tutuklandı. Vichy Devlet Mahkemesi'nce ölüme mahkûm edildi. 24 Eylül 1941'de giyotinle idam edildi.*

(Ölmeden birkaç saat önce kardeşine yazdığı satırlar)

Dün hüküm giydim. Yakınlarım için, haklı ve insanca bir dâva uğruna öleceğim anı cesaretle bekliyorum. Hatıramı ve ailemin bakımını sana vasiyet ediyorum. Adımız lekesizdir çünkü. Alnım açık, son düşüncem seninle ve dostlarladır.

Seni hasretle kucaklıyorum.

(Marseillaise marşını söyleyerek sehpaya çıktı)

JEAN GRANDEL

Doğumu 1891. Havacılık öncülerinden ve "Leylekler" Filosu eski pilotlarından. PTT çalışanları CGTU Federasyonu sekreteri. 1934'te Gennevilliers'nin FKP'li belediye başkanı, Seine vilayeti Genel Meclis üyesi. 1940 Ekim ayı sonunda tutuklandı. 22 Ekim 1941'de Chateaubriant'da kurşuna dizildi. Hapis tutulduğu barakanın bölme duvarında şu kısa yazı bulundu : "Her şeye rağmen yeneceğiz."*

Çarşamba, 22 Ekim 1941

Sevgili Louse'im, canım Jannou'm, sevgili anneciğim, sevgili kardeşlerim, sevgili yengelerim, sevgili herkes, sevgili yeğenler;

Elim titremiyor. Tek endişem var, sizin acı çekmeniz. Öyle olmamalı.

* Fransa'nın eski sehirlerinden Chateaubriant'da Almanların bir siyasî tutuklu kampı vardı. 20 Ekim 1941'de oraya yakın vilayet merkezi Nantes'da bir Alman subayının partizanlarca öldürülmesi üzerine Cheteaubriant'daki tutuklulardan 27 kişi Vichy makamlarının aktif işbirliğiyle rehine olarak seçildi ve 22 Ekim'de yakındaki bir kum ocağında kurşuna dizildi. Aynı gün Nantes'da Almanlar 21 kişiyi daha kurşuna dizdiler. (ÇN.)

Louise sevgilim, sevgili Jannou'muz için yaşayacaksın bundan böyle. Ben nasıl öldüysem öyle. Cesaretle yaşamak gerekiyor. Ben halkın iyiliği için yaşadım; ölümümün boşa gitmeyeceğini bilerek, uğurda ölüyorum. Geleceğe her zamandan çok güvenim var. Görev yerine getirildiğinde ayrılık zor değil.

Sevgili anneciğim, yine sevgiyle seni son kez düşünüyorum.

Sizin ikinize, canlarım, sıcak öpücüklerimle, cesaretimi miras bırakıyorum.

Montpellier'de, Gennevilliers'de herkese en iyi dileklerimle.

Sizin Jean Grandel

DESIRE GRANET

1904 doğumlu. Makine işçisi, FKP üyesi. Kağıt-Karton İşçileri Federasyonu (CGTU) sekreteri: Gizli sendika komitelerinin kurulmasına katıldı. 5 Ekim 1940'ta tutuklandı. 22 Ekim 1941'de Chateaubriant'da kurşuna dizilen 27 kişiden biri.

Çarşamba, 22 Ekim 1941

Sevgili Yvonne'um,

Bu mektup sana ulaştığında korkunç haberi öğreneceksin. Birazdan, daha önce ölenlere katılmaya gidiyorum.

Benden hep istediğin gibi, cesurum ve ölümden korkmuyorum. Yavrumuzu benim gibi sev sen de; yürekli ve namuslu bir insan yetiştir; hatırama sadık ol. Senin kimsesiz kalmayacağına emin olarak gidiyorum; annem, babam ve arkadaşlarım duyduğun acıya katlanmanda sana yardımcı olacaklardır.

Zavallı sevgilim, seni hep sevdim ve birkaç dakikaya kadar varlığım sona erecek. Son düşüncelerim hep sizinle. Titremiyorum; bu mektup kötü yazıldı, çünkü kağıdı duvara dayadım öyle

yazıyorum. Sevgili Yvonne'cuğum, sen de cesur ol benim gibi. Cesaret ve geleceğe güven gerek!

Burda birazdan idam edilecek 27 kişiyiz; bütün herkes son derece cesur.

Haydi, Yvonnecuğum, annenle babanı ve benimkileri kucakla son bir defa benim için.

Seni son bir defa kucaklıyorum. Ölünceye kadar senin Dédé'n. Bütün dostlara elveda.

Dédé

CHARLES MICKELS

1903 doğumlu. Kundura işçisi. Birleşik Kösele ve Deri Sendikaları Federasyonu sekreteri. 1936'da Seine vilayetinden FKP milletvekili seçildi. 1940 Ekiminde tutuklandı. 22 Ekim 1941'de Chateaubriant'da kurşuna dizildi.

22 Ekim 1941

Canım sevgilim, sevgili kızlarım,

Bu son mektubum. Birkaç dakikaya kadar hayatım sona erecek. Metin ol; çocukları düşün. Ve eğer sana layık biri yoluna çıkarsa çekinme, sevgilim, hayatını yeniden kur; daha gençsin. Fazla üzülme, ben ölüme cesaretle gidiyorum.

İyi yürekli anneciğimi teselli et; kızlarımızı büyüt, delikanlı kadınlar olsunlar ve babalarının her zaman namuslu bir adam olmaya çaba gösterdiğini, işçilerin daha iyi bir hayata kavuşması için elinden geleni yaptığını hatırlasınlar. O günler de gelecek.

Kardeşlerimi bir iyice kucakla benim için, iyi dost Jean-

Jean'ı, Etienne'i. (Eşyalarımı sana gönderirlerse onlara biraz tütün ver.) —Biraz da gülmeli insan—.

Mektuba 3.550 Frank koyuyorum senin için.

Berthe'yi öp, aileden herkesi, dostları.

Görüyorsun, sevgilim, hayat ne garip; Almanya ile sözde işbirliği yaptık diye milletvekilliğinden atıldıktan sonra şimdi o ülkenin askerlerince kurşuna diziliyoruz.

Artık bitiriyorum ve seni son kez hasretle kucaklıyorum, sevgili kızları ve anneciğimi de.

Cesaret. Güçlü ol. Hayatını yeniden kur ve sana çektirdiğim küçük dertlerden dolayı beni bağışla.

Charles

GUY MOQUET

1924 yılında doğdu. Öğrenci. Milletvekilliğinden düşürülen ve mahkûm edilen Prosper Moquet'in oğlu. Paris'in XVII'nci bölgesinde FKP'nin gençlik örgütünde gizli seksiyon yöneticisi. 22 Ekim 1941'de 17 yaşında Chateaubriant'da kurşuna dizildi.

Chateaubriant, 22 Ekim 1941

Sevgili anneciğim,
Canım küçük kardeşim,
Sevgili babacığım,

Öleceğim! Sizden istediğim, özellikle senden, anneciğim, cesur olmanızdır. Ben cesurum ve benden önce gidenler kadar cesur olmak istiyorum. Elbette yaşamak isterdim. Ama bütün kalbimle dileğim o ki, ölümüm bir işe yarasın. Jean'la kucaklaşmaya vakit bulamadım; kardeşlerim Roger ve Rino ile kucaklaştık. Aslolana gelince, onu yapamıyorum ne yazık ki!

Umarım elbiselerimin hepsini sana yollarlar; Sérge'e yarayabilirler belki ve o da herhalde bir gün onları giymekten gurur duyar.

Seni, babacığım, eğer seni ve annemi de bir hayli üzdüysem, son kez selamlıyorum.

Bilesin ki senin bana çizdiğin yolda elimden geleni yaptım.

Bütün arkadaşlarıma, çok sevdiğim kardeşime son bir elveda. İlerde büyüyüp adam olması için derslerine iyi çalışsın.

On yedi buçuk yıl; hayatım kısa geçti! Hiç bir şeyden pişman değilim, sizlerin hepinizi bırakıp gitmekten gayri. Tintin'le, Mickels'le birlikte öleceğim. Anne, senden istediğim, söz ver bana, metin olman ve yüreğinin acısını dindirmendir.

Daha başka söyleyebileceğim bir şey yok. Hepimizden, sen, anne, Sérge, babacığım, hepinizi olanca çocuk yüreğimle kucaklayarak ayrılıyorum.

Cesaret!

Guy'iniz sizi seviyor.

Guy

Son anda aklımdan geçen: "Geride kalan siz herkes, ölüme giden biz yirmiyedilere layık olun."

Guy Moquet

JEAN POULMARC'H

1910 doğumlu. d'Ivry-sur-Seine'de işçi. FKP üyesi. Paris bölgesi Birleşik Kimya Sendikası sekreteri. Gizli sendika komitelerinin kuruluşunda görev aldı. 1940 başında tutuklandı. 22 Ekim 1941'de Chateaubriant'da kurşuna dizildi.

Chateaubriant, 22 Ekim 1941

Benim sevgili Lolo'cuğum,

Sana vereceğim büyük acıdan ötürü özür dilerim: öleceğim. Almanların elinde rehine olarak birkaç dakika sonra, en çok birkaç saat sonra kurşuna dizileceğim. Benim gibi nahak yere can verecek masum arkadaşların uzun listesini göreceksin basında, ne yazık ki.

Cesaretin bende fazlası var! Arkadaşlarım da ölümün karşısında çelik gibiler. Ben en çok sana, bu haberden duyacağın elem ve sonsuz acıdan dolayı, birkaç söz söylemek istiyorum.

Güçlü ol sevgilim. Daha gençsin, üzüntüye ve kötümserliğe koyverme kendini. Seni son nefesine kadar sevenin silinmez anısını yüreğinde saklayarak yeniden kur hayatını. Sevgili oğlu-

muzu hayatım boyunca benim olan anlayışla yetiştir, adalete tutkun, güçsüzleri savunmadan yana, özgür bir insan olsun, en iyi intikam budur.

Çok sevdiğim annemi, babamı teselli et. Felaketi metanetle göğüslesinler. Kucakla onları, sıcacık yüreğinle.

Zavallı Marguerite, zavallı Jeanne, benim yüzümden çektikleri acıdan ötürü üzgünüm. Çok seviyordum onları, onlar da beni sevmekte kusur etmediler.

Herkese selâmımı ilet: yakın zafere sarsılmaz inancımı bildir. Ağlayıp sızlanmanın, durup beklemenin zamanı geçti, şimdi Fransa'nın ve onun şanlı halkının kurtuluşu için amansız mücadele günüdür.

Ölünceye kadar kavga verdim. Hayatımla övünüyorum ve ölümümün, tıpkı yoldaşlarımınki gibi, boşuna olmayacağından şüphe etmiyorum.

Kusura bakma, dizlerimin üstünde yazıyorum; titrediğimi sanma.

Sevgilim, tekrar ediyorum, hayatını sürdürmek için bir can yoldaşı bulursan Jean'ın sana "Al onu" demekte hiç tereddüt etmiyor. Sil gözlerinin yaşını; dikil ayaklarının üstüne ve cesaretle sürdür hayatını.

Claude'umuz bilsin babasının nasıl öldüğünü ve babasının yolunda gitsin.

Karıcığım, seni son kez kucaklıyorum. Öpüşlerin en sıcağı sana son andaki bağlılığıma tanıklık etsin.

Babamı, annemi, Marguerite'i, Jeanne'ı, sevgili küçüğümüzü, iyi yürekli saygıdeğer anneni bir daha kucakla; René, Suzanne, Jacqueline, Lise ve tüm sevdiğimiz dostlarla kucaklaş.

Elveda, zavallı küçüğüm, ama cesaret, cesaret. Kocan yeryüzünde sağlanacak mutluluğun geleceğine güvenle başı dimdik, yüreği pek ölecek.

(...)

Yaşasın özgür Fransa, güçlü ve mutlu.

Jean

JEAN-PIERRE TIMBAUD

1904 yılı Eylül ayında doğdu. Döküm kalıpçısı. FKP öncülüğündeki Gençlik hareketine katıldı ve Rif savaşına karşı aktif tavır aldı. 1931'de Paris Bölgesi Birleşik Metal İşçileri Sendikası'na sekreter seçildi. 18 Ekim 1940'ta bir gizli randevuda tutuklandı. Daha önce gizli sendika komiteleri oluşturmuştu ve yasaklanan* La Vie Ouvriere *gazetesinin gizli yayın redaksiyonunda çalışıyordu. 22 Ekim 1941'de Chateaubriant'da kurşuna dizildi.*

22 Ekim 1941

İki büyük aşkıma,

Bu size yazdığım son mektup.

Birazdan kurşuna diziliyorum. Ama, canlarım, elim titremiyor. Ben namuslu bir işçiyim; asıl siz acınacak durumdasınız.

* 1925-1926'da Fas'ın kuzeyinde Rif'lilerin Fransız egemenliğine başkaldırı hareketi. (ÇN)

Bu büyük felakete dayanmanız gerekecek. Benim gibi metin olun.

Hayatım boyunca hep insanlığın iyiliği için savaştım. Kesinlikle inanıyorum ki benim hayalimin gerçekleştiğini siz göreceksiniz; benim ölümüm işe yaramış olacak.

Son anda aklımda siz varsınız; önce hayatımın can sevgilileri siz ikiniz, sonra da hayatımın büyük ideali.

Hayatımın can sevgilileri, cesaret! Söz verin bana cesur olacağınıza. Yaşasın Fransa! Yaşasın uluslararası proleterya!

Bir kere daha, gücüm yettiğince, milyonlarca öpücük.

Sizleri hayranlıkla seven.

P. Timbaud

Üzerimdeki 50 Frank'ı ekliyorum; işinize yarar. Bir milyon öpücük.

Pierrot

Boris Tazlitsky. J. P. Timbaud'un ölümü.

JULES VERCRUYSSE

1893'te doğdu. 1914-18 Savaşı eski muhariplerinden ve savaş madalyası sahibi. Turcoing'da tekstil işçisi. FKP'li. Birleşik Tekstil Sendikaları Federasyonu sekreteri. 5 Ekim 1940'ta tutuklandı. Mayıs 1941'de Chateaubrianf'a getirildi: 22 Ekim 1941'de kurşuna dizildi.

Sevgili canlarım,

Ölmeme birkaç dakika kaldı. Elveda, sevgili canlarım. Hapiste kaldığım bir yıldır seninle birlikte, sevgili Yvonne'um, sayısız mutluluk düşleri kurdum. Günlerin, ikimiz için de, sevgili Michel'imizin büyüdüğünü görmenin sevinciyle, mutluluk içinde içinde geçtiğini görüyordum.

Almanlar az sonra beni rehine olarak kurşuna dizecekler. Umutsuzlanmayın; önünüzde güzel günler var daha. Sen, Yvonne'um benim, avut kendini; yaşa özellikle, Michel var yanında, benim annem, babam var. Sen, canım Michel'im, koca adam ol, annenin sözünü dinle, doğru yoldan şaşma, hak gözetir, vefakâr bir insan ol. Daha sonra, kendine bir meslek tutunca, benim öcümü almaya bak. Hiç ama hiç merhamete meyletme; nafile acımaya yer yok. Almanlar işledikleri suçların cezasını görmeli-

ler. Komünist Partisine girdiğin vakit kelimenin dar anlamında yoldaşlık ruhu seni etkilemesin. Varılacak hedeften başka hiç bir düşünce seni yönlendirmemeli.

Sizi sımsıkı yüreğime basıyorum.

İçim yana yana sizden ayrılıyorum.

Sevgili annem, babam, sizlere elveda. Sizlerin ölümünüzde yanıbaşınızda olmayı isterdim hep. Şimdi ben önce gidiyorum. Elveda.

Kızkardeşlerim, yeğenlerim, elveda. Ve senden de sevgili kardeşim, küçük Michel'ime gözkulak olmanı, benim öcümü almasına yardım etmeni bekliyorum. Hepinizi kucaklarım.

Jules'ünüz. Elveda

Edouard Pignon. Savaşlar

GABRIEL PERI

1902 yılında Toulon'da doğdu. Lise bitirme sınavından sonra öğrenimini yarıda kesmek zorunda kaldı. Siyasi literatürü büyük bir heyecanla incelemeye sarılarak devrimci fikirleri benimsedi ve 1919'da Sosyalist Parti'ye üye yazıldı. FKP kurucularından. 1922'de partili Gençlik hareketi sekreteri ve Avant-garde *gazetesi sorumlusu. 1932'de Argenteuil'den milletvekili seçildi. Temsilciler Meclisi'nde Dışişleri Komisyonu başkan yardımcısı. FKP MK üyesi. 25 Ağustos 1939'a kadar* l'Humanité *gazetesi dış politika bölüm şefi. Pucheu* tarafından çıkarılan gıyabî tutuklama kararı üzerine illegaliteye geçti. 18 Mayıs 1941'de tutuklandı. Önce Fransız, sonra Alman polisinde sorgulanması sırasında hiç sır vermedi. 15 Aralık 1941'de kurşuna dizildi.*

14 Aralık 1941
Pazar, saat 20.

Cherce-Midi papazı birazdan rehine olarak kurşuna dizileceğimi bildirdi.

* Pierre Pucheu. İşbirlikçi Vichy hükümetinde Genaral Pétain'in İçişleri Bakanı. (ÇN.

Bıraktığım eşyaları Cherce-Midi'den isteyip almanızı rica ediyorum. Evrakımdan birkaçı belki hatırama yararlı olabilir. Dostlarım bilsinler ki ömrümü adadığım ideale sadık kaldım; yurttaşlarım bilsinler ki Fransa'nın yaşaması için ölüyorum. Son defa yeniden vicdanımla hesaplaştım: son derece olumlu. Sizden çevrenizde herkese bunu bildirmenizi isterim. Hayatıma yeniden başlayacak olsaydım aynı yoldan giderdim.

(...)

Birazdan mutlu yarınları hazırlayacağım.

Hiç şüphesiz Marcel Cachin ustam olduğu içindir ki ölümün karşısında kendimi güçlü hissediyorum.

Elveda ve yaşasın Fransa!

Gabriel

RENE PERROUAULT

1896 doğumlu. Birleşik Kimya Ürünleri Sendika Federasyonu sekreteri. Chateaubriant'dan sekiz diğer rehine ile birlikte 15 Aralık 1941'de la Blisiére'de kurşuna dizildi.

Chateaubriant yakınları, 15 Aralık 1941

Sevgili annem, babam,

Mektup elinize geçtiğinde sizi kedere salacak haberi öğreneceksiniz, hemen bütün Fransız şehirlerinde yer alan bildiğiniz olaylar nedeniyle rehine tutulmuş olarak yarım saate kadar kurşuna dizileceğim. Haklımızın tüm kesimlerini saran Fransa'nın bağımsızlığı dâvası uğruna kurşuna diziliyorum.

İnsanlığın kurtuluşu yolunu hep bilinçle izledim; bütün ömrümü özgürlüğe ve insanlığın ilerlemesine adadım. Bu çabaya katkıda bulunmuş olmaktan gurur duyuyorum, yarın kapitalizmin zincirlerinden kurtulacak dünyada, daha güzel günler doğacak. (...)

Siz şimdi güçlü ve metin olun. Sizi kucaklamam mümkün

değil ama hep aklımdasınız; iki annem, nicedir onca çile çeken sevgili Gisel'im, babam. Mimile, eskisi gibi cesur olmasını istediğim sevgili kardeşim, bütün sevgili akrabalarım: Georgette, Suzanne, Hélén, Geneviéve, Réjane, Auguste, bütün çocukluk arkadaşlarım, insanlık uğruna birlikte kavga verdiğim bütün dostlar.

Hayattan huzur içinde ayrıldığımdan kuşkunuz olmasın. Kendimden soracağım hiç bir hesap yok. Yarın gerçek toplumu kurmak için kardeşçe elele verecek olan ve bugün savaş alanlarında vuruşan milyonlarca genç insanı da düşünüyorum.

Hayatı elinizden geldiğince sürdüreceksiniz.Birbirinizi kollayın, geçmişte olduğundan daha kardeşçe yaşamasını öğrenin.

Sonumu Gisel'im nasıl öğrenecek ve ne zaman bilmiyorum. Onu bir kardeş sayınanızı ve öylece aileye alınanızı sizden rica ediyorum.

Sevgili Gilbert, Fernand, Berthe, Fernande'ımızı ve büyükbabamı da düşünüyorum. Vakit geliyor, köyümü bir daha göremeyeceğim ama hep gözümün önünde, çocukluğumun hiç bir ayrıntısı aklımdan çıkmıyor.

Yakın zaferimizin, (...) kesinliğine inanarak ölüyorum.

Hepiniz yüreğinizi pek tutun, ağlamayın, acınızı dindirin ve benim hatıramla yaşayın.

Perroault René
René'niz

615 frank kadar bir şey bırakıyorum, siyasî mahkumlar ve tutuklularla dayanışmaya harcarsınız.

Pablo Picasso. Auschwitz'in kurtarılışının
10. yıldönümü için desen

MOURICE PILLET

Doğumu 1902. Marangoz. FKP'li. Yapı İşçileri Birleşik Sendika Federasyonu sekreteri. "Yüzler" grubu ile birlikte 15 Mayıs 1941'de Chetaubriant'a getirildi. 15 Aralık 1941'de la Blisiére'de kurşuna dizildi.

La Blisiére, 15 Aralık 1941

Sevgili Suzon'cuğum,

Saat üç buçuk. Dörtte, artık yokum. Yine Fransız makamları bizi idam edilmek üzere Almanlara teslim ettiler. Her zaman vicdanımın emrettiği yolda davranmış olduğumu bilerek huzur içinde gidiyorum. Kendi adıma ölüm beni ürkütmüyor; ben hayatımı feda edeli çok oldu.

Ama, benim canım Suzon'um, senin için tedirginim. Seni tek başına sevgili Marcel'imle yalnız, desteksiz bırakmak yüreğimi parçalıyor. Duyduğum acı senin adına. Hiç değilse, sevgilim, bu ayrılık ânında düşüncemin siz ikiniz olduğundan emin olmalısın. Oda yoldaşlarım eşyalarımın hepsini sana teslim edecekler, bizden öncekiler için yaptığımız gibi.

Senden, sevgili Suzanne, bütün ailemize, kardeşlerime, kü-

çük yeğenlerime benim için elveda demeni istiyorum. Jeanne anayı, büyükbabayı, Emile, Raymonde, Jojo, Pépère, Mémère Anita, Yvonne, Leon, Margot'yu kucakla, Jules'e söz verdiğim halde yakından meşgul olamadığım Yvonne ve Michel'ini de.

Ve özellikle, Suzon'um, sevgili küçük Marcel'imizi bir kere daha sana emanet ediyorum. Sevgilim, güzel bir adam yetiştir, iyi insan olsun, komşusundan nefret etmeyen, insan olmaktan gurur duyan, baş eğmeyen bir insan, babası yüzünden utanacak hiç bir şeyi olmadığını bilecek ve babasını da eğer onu büyütme mutluluğuna erseydi utandırmayacak bir insan olsun.

Daldan dala atlamamı bağışla, kafam dopdolu, aklıma o kadar çok şey birden üşüşüyor ki hiç birini dilediğim gibi aktaramıyorum.

Şunu da bilmelisin, ölürken hiç bir şeyden vazgeçmiyorum. Ve her zamandan daha çok bugün, eminim, biliyorum ki boşuboşuna ölmüyorum, inandığım şey birgün gerçek olacak. Bütün dostlarıma benim için elveda de. Elveda, sevgili Suzon'um, elveda benim küçük Marcel'im. Hayatımı bitirirken sizleri düşünüyorum, en son sizi anıyorum. Sizi bağrıma basıp sımsıcak kucaklıyorum, sizi sevdiğim gibi.

Metin ol, sevgilim; Marcel'imiz için metin ol.

Elveda, seni hep seviyorum.

Maurice

Saatim, senin son mektubun, dolmakalemim, not defterim eklidir.

LUCIEN SAMPAIX

1899'da doğdu. Metal işçisi. l'Est bölgesinde CGTU militanı. l'Humanite *gazetesi genel sekreteri olarak Cagoulards'a* karşı sert kampanya yürüttü ve Quai-d'Orsay'ın (Fransa Dışişleri Bakanlığı) Hitler'in Paris'teki büykelçisi Otto Abetz'le gizli işbirliğini teşhir etti. 1939 Temmuz ayında 12. Asliye Mahkeme'sinde yargılanması sonucu beraat etti. 1940 Ocak ayında gözaltına alındı, aynı yıl Aralık'ta kaçmayı başardı. Yeniden tutuklanarak Vichy mahkemesince idama mahkûm edildi. 15 Aralık 1941'de Caen cezaevinde rehine olarak kurşuna dizildi.*

(Lucien Sampaix'in 15 Eylül 1941'de, Caen yakınındaki Beaulieu ceza kolonisine sevkedilmek üzere Fresnes cezaevinden ayrılırken karısına yazdığı mektuptan.)

Bana gelince, yeni durumumda, beni bekleyen âkıbet ne olursa olsun, zaafa düşmeyeceğim, bundan emin ol. Ölümün

* Fransa'da 1932-40 arasında faaliyet gösteren "Cagoul" (Kukuleta) adlı, Amerikan Ku Klux Klan türünden faşist terör çetesi üyeleri. (ÇN.)

eşiğine kadar savunduğum inancım bana destek olacak. Ve, umarım, başka şeyler de. Bizi ezdiklerini sanan bütün bu zavallılar hapis, sürgün ya da giyotinin bir fikri geriletebileceğini ve kaçınılmaz olayları önleyebileceğini düşünmekle hata ediyorlar. Hapse, sürgüne dayanılıyor ve inan bana ki ölüm bile o kadar korkunç görünmüyor, insan onu benim gibi algıladığında. Muhakkak ki, görevini sonuna kadar yerine getirmiş olarak gidenlerden daha çok, geride kalan ve gözyaşı dökenler için korkunç bir şey ölüm.

PIERRE SEMARD

1887'de doğdu. Demiryolu işçisi. FKP'nin kurucularından ve 1924-30 arasında parti genel sekreteri. Seine vilayeti Genel Meclis üyesi. Demiryolu İşçileri Birleşik Sendika Federasyonu genel sekreteri. 1939'dan sonra Daladier hükümetince tutuklandı. 7 Mart 1942'de Evreux'de Naziler tarafından kurşuna dizildi.

7 Mart 1942

Sevgili dostlar,

Beklemediğim bir fırsat bana son sözümü size iletme imkânını bahşetti, zira birkaç dakikaya kadar kurşuna dizileceğim. Ölümü sükûnetle bekliyorum; bizlerin yurtseverler ve devrimciler olarak ölmesini bildiğimizi cellatlarıma göstereceğim.

Son anda aklımda sizler, mücadele yoldaşlarım, Partimizin tekmil üyeleri, tüm yurtsever Fransızlar (...) sizler varsınız.

Fransa'nın kurtulacağına kesinlikle güvenerek ölüyorum. Demiryolcu dostlarıma söyleyin. Nazilere yarayabilecek hiç bir şey yapmasınlar.

Demiryolcular beni anlayacaklardır, beni dinleyeceklerdir, eyleme geçeceklerdir! Buna inanıyorum.

Elveda, sevgili dostlar, ölme anı yaklaşıyor. Ama biliyorum ki beni kurşuna dizecek Naziler şimdiden altedilmişlerdir ve Fransa kavgayı yiğitçe sürdürecektir.

Yaşasın Sovyetler Birliği ve müttefikleri.

Yaşasın Fransa.

FERNAND ZALKINOV

1923 doğumlu. Arago lisesinde burslu öğrenci. Almanca öğretmeni olmak istiyordu. 1940'ta Paris XX'nci bölge FKP'li Gençlik örgütüne katıldı. 21 Ağustos 1941'de metroda bir Alman subayını öldüren, Pierre Georges (geleceğin "Albay Fabien"i) yönetimindeki ekipte yer aldı. 1941 Kasım ayında gizli yaşadığı evde tutuklandı. La Santé cezaevinde gözaltına alındı. 9 Mart 1942'de kurşuna dizildi.

Paris, 9 Mart 1942

Sevgili babam,

Sevgili annem,

Bu son mektubum. Birkaç saat sonra ölmüş olacağım. Son derece metin ve sakinim.

Çok rica ediyorum, ağlamayın, beni düşünün. Benim gibi güçlü olmalısınız. Güzel bir ölümle öldüğümü ve ilerde benimle övüneceğinizi düşünün.

Sizleri çok, çok sevdim, sizin de bana ne denli düşkün oldu-

ğunuzu biliyorum. Sizin sayenizde, bütün benim için yaptıklarınız sayesinde hep mutlu yaşadım. Karşılığını size iyi ödemedim ama bunu başıma kakmayacağınızı biliyorum. Sizi görmemiş olmam benim için daha iyi. Siz hep aklımdasınız. Ve siz, siz de beni düşünün, ben o nedenle bu kadar cesurum.

Bütün benim yüzümden çektikleriniz için beni bağışlamanızı diliyorum; biliyorum ki bağışlarsınız, çünkü beni her zaman çok sevdiniz ve size çektirdiğim bütün acıları unutacaksınız.

Çok sakinim, tam bir gönül rahatlığıyla bekliyorum. Ölümümün boşa gitmeyeceğinin bilincindeyim. Sakın ağlamayın. Benim gibi metin olun siz de. Düşünün ki ilerde benimle haklı olarak iftihar edeceksiniz. Metin olacağınıza söz verin, rahat öleceğim.

Başka çocuklarınız da olduğunu unutmayın ve umarım ilerde torunlarınız da olur ve siz beni onlarda yeniden görür hatırlarsınız.

Bugün şimdi çocukluk yıllarını hayalimde canlandırıyorum ve sizlerin sevginizi hatırladıkça öyle mutlu oluyorum ki. Sizi her zaman sevdiğime ve sizi üzdüysem istemeden üzdüğüme inanın. Öyle olması gerekiyordu. Görevimi yerine getirmem gerekiyordu, bana neye mal olursa olsun. Bir kere daha beni bağışlamanızı sizden diliyorum. Hatıramın kirlenmesine izin vermeyin. Temiz ve namuslu olmak için, size lâyık olmak için yapabileceğim her şeyi yaptığımı bilin.

Hayatta bir şey uğruna, her zaman büyük bir aşkla hizmet ettiğim dâva uğruna yaşamış ve ölmüş olacağım, hayatımı feda ettiğime de hiç yanmıyorum, boşuna olmayacağını biliyorum çünkü.

Korku duymuyorum çünkü benim kendi seçimim bir ölüm bu. Ağlamanızı istemiyorum, çok üzüleceğim ağlarsanız. Beni çok, çok düşünün, o beni daha güçlü yapar.

Eminim ki geleceğin dünyası sevinç ve sevgi dolu olacak.

İşte o zaman beni hatırlayacaksınız.

Elveda. Ebediyyen elveda, sevgili babacığım, benim sevgili

anneciğim. Sevgi dolu evlat yüreğimle sizi kucaklıyorum ve son defa sıcaklığınızın beni sarıp sarmaladığını duymak için sizi bağrıma basıyorum. Bu bana çok iyi geliyor. Sizi seviyorum ve kucaklıyorum. Elveda.

Fernand

AIMABLE MARTEL

1920 doğumlu. Komünist milletvekili Henri Martel'in oğlu ve Germinal Martel'in kardeşi. FKP ve Gençlik örgütü militanı. İsmi nedeniyle illegaliteye geçmek zorunda kaldı. 19 Mart 1942'de tutuklandı. 14 Nisan 1942'de kurşuna dizildi.

(Babasına)

Senin gibi korkusuz olacağım. İdealimizin zaferi uğruna hapislerde onca eziyete katlananlara lâyık olacağım.

Hayatta kalanların, gelecek kuşakların bizim kendimizi feda etmemiz sayesinde mutlu olacaklarından eminim. Yolumuzu doğru seçtik. Geleceğe kesin güven duyuyorum.

MARCEL BERTONE

1921 doğumlu. İtalyan kökenli. Muhasebeci. İspanya savaşında yaralandı. FKP'nin Gençlik örgütü MK üyesi ve Lyonn bölge sekreteri. 1939'da tutuklandı. 1940'ta kaçmayı başardı. Güney banliyösü FTPF örgütünde teğmen. 18 Aralık 1941'de tutuklandığı sırada direnişçi Gençlik taburlarından bir ekibi yönetiyordu. 17 Nisan 1942'de kurşuna dizildi.*

17 Nisan 1942

(Kızına)

Benim küçük Hélén'im, bu mektubu okuduğun zaman minik beynin hiç şüphe yok hayatı anlamaya başlayacak. Seni annenle birlikte mutlu edecek baban yanında olmadığı için üzüleceksin. Hélén'im, babanın niçin henüz yirmi bir yaşındayken öldüğünü, niçin kendini feda ettiğini, niçin seni bırakıp gitmiş göründüğünü bir gün öğreneceksin. Seni bir erkeğin duyabileceği en derin

* *France-tireurs et partisans francaises.* Fransız direnişçi partizan çeteleri.

baba sevgisi ile sevdim. Senin geleceğine dair güzel düşler kurmuştum, artık bu mümkün değil ama senin yanında beni aratmayacak olan annene güveniyorum. Hélén'ciğim, saat iki, dörtte hazır olmam gerekiyor. Acele etmeliyim. Dinle ve dediklerimi yap.

1. Hayatta her yaptığın işte anneni say ve babanın anısına saygı duy. Eğer bir gün annene saygı göstermekte kusur edersen, bil ki haberim olabilse mezarımdan çıkar senden hesap sorardım.

2. Beni ölüme götüren nedenleri iyi öğren.

3. Çevrendekileri iyi tanı ve insanlar hakkında sana ne söylediklerine değil, ne yaptıklarına bakarak hüküm ver.

4. Hayata irade gücü ve ihtirasla sarıl. Soylu ve yüce işler için kendini feda etmeye hazır ol. Yaptığın fedakârlığın yersiz, boşuna olduğuna seni inandırır gibi görünen şeylere kapılıp yolundan dönme.

5. Dürüst davranışınla annene omuz ver. Onu gereksiz yere üzme. Ona var gücünle yardımcı ol, zira hayatı hep dayanılmaz acılar içinde geçti.

6. Hayatta hiç zenginlik nedir bilmezsen eğer, gerçek mutluluk kaynağının zenginlik olmadığını düşünerek teselli bul.

7. Koca olarak kendine namuslu bir işçi seç. Cömert, sevgi dolu, çalışkan ve seni sevebilecek birini seç.

Kızım, hayalimde seni kucaklıyorum, sizleri görmemize izin vermediler... Belki böylesi daha iyi?

Elveda, Hélén, baban: "Yaşasın Fransa!" diye haykırarak öldü.

Santé cezaevinde kaleme alındı
17 Nisan 1942, idam edildiğim tarih
Marcel Bertone

Baban kurşuna dizildi diye sakın utanç duyma.

"Humusun kalitesi yapraklarındandır."

Jaques Decour, 30 Mayıs 1941.

Desen. Denise Decourdemanche

JACQUES DECOUR

Daniel Decourdemanche'ın takma yazar adı. 1910'da doğdu. Rollin Lisesi Almanca öğretmeni. Yazar. Alman işgali altında, yazarlar Ulusal Komitesi ve illegal Lettres francaises *dergisinin kurucusu. Vichy polisi tarafından tutuklanarak işkence edildi ve 30 Mayıs 1942'de Mont-Valerien'de Nazilerce kurşuna dizildi.*

Cumartesi 30 Mayıs 1942, saat 6.45

Sevgili annem ve babam,

Uzun zamandır benden mektup bekliyorsunuz. Bu mektubu alacağınızı hiç düşünmemişsinizdir. Ben de size bu ıstırabı çektirmeyeceğimi umuyordum. Sonuna kadar size, sevdiğimiz ülkemize lâyık kaldığımı bilin.

Hem zaten pekâlâ savaşta ya da hattâ bu geceki bombardımanda ölebilirdim. Böyle bir sonu kendim aramış olduğuma da pişman değilim. Biliyorsunuz ki hiç bir suç işlemedim, benim yüzümden utanç duymanıza hiç bir neden yok, bir Fransız olarak görevim neyse onu yaptım. Ölümümün bir felaket olduğunu

sanmıyorum; düşünün ki şu sıra her gün bütün ülkelerden binlerce asker beni de götüren büyük bir rüzgâra kapılmış ölüyor.

Bu sabah başıma gelecek olanı iki aydır beklediğimi biliyorsunuz, böylece kendimi ona hazırlamaya vakit buldum, ama dine inanmadığım için ölüm üzerine derin düşüncelere dalmadım; kendimi, biraz ağaçtan düşüp humus olan bir yaprak gibi görüyorum.

Humusun kalitesi yapraklarındandır. Bütün umudumu bağladığım Fransız gençliğinden söz ediyorum.

Sevgili annem, babam, şüphesiz Suresnes'de olacağım, isterseniz Montmartre'a naklimi talep edebilirsiniz.

Size bu ıstırabı yaşattığım için beni bağışlayın. Üç aydır tek derdim sizin duyduğunuz endişe oldu. Şu anda, size hep sevinçten çok üzüntü veren oğlunuzu yitirmiş olmanıza üzülüyorum. Ama oğlunuz, her şeye rağmen, yaşadığı hayattan memnun ve hayatı da güzel geçti.

Şimdi, birkaç ricam var. Sevdiğim kadına üç beş satır yazabildim. Eğer onu görürseniz, yakında umarım, sevginizi eksik etmeyin, en büyük dileğim budur. Annesi ve babasıyla da ilgilenmenizi rica ediyorum, onlar da çok kederlidir. Onları böyle bırakıp gittiğim için kendilerinden benim adıma özür dileyin; onların "koruyucu meleği"nin yerini bir parça doldurmaya mutlaka gayret göstereceğinizi düşünerek avunuyorum.

Kızlarına ait olan, evimdeki eşyaları onlara verin. *Pléiade** ciltleri, La Fontaine'in *Hikayeler*'i, Tristan, Dört Mevsim, les Petits Poussins, iki suluboya resim (Vernon ve Issoire)...

Şu son günler, sık sık, tahliye olduğumda yiyeceğimiz güzel yemeği hayal ettim — ailecek bensiz yersiniz artık, ama kederlenmeden, çok rica ediyorum. Benim olabilecek güzel günleri değil sadece, gerçekten yaşadığımız ne varsa tümünü düşünmenizi isterim. Hiç bir şey okumadan geçen bu iki aylık tecritte bütün başımdan geçenleri hatırladım durdum, hattâ bir de ro-

* Klasik eserler yayınlayan bir yayınevi

man tasarladım. Sizi düşünmediğim an olmadı ve gerekiyorsa eğer çok sabırlı ve cesur olmanızı ve hele hiç kin duymamanızı diliyorum.

Kızkardeşlerime, her işime koşan yorulmak bilmez Denise'e ve Michel ve J. Denis'in güzel annelerine sevgilerimi iletin.

O gün 17'si akşamı Sylvain'le nefis bir yemek yedik, onu, Pierre ve Renée'lerdeki ünlü yılbaşı yemeğini burda sık sık zevkle hatırladım. Beslenme sorunu önem kazanmıştı çünkü. Sylvain ve Pierre'e sevgilerimi iletin, en yakın yoldaşım Jean'a söyleyin kendisiyle birlikte geçirdiğim bütün güzel vakitler için teşekkür ediyorum.

17 akşamı ona gitmiş olsaydım da sonunda yine buraya gelecektim, hiç üzülmesin!

Bu mektubun sonuna Brigitte için de birkaç kelime yazacağım, siz ona bir suretini çıkarırsınız. Tanrı biliyor ki hep aklımda. Babasını görmeyeli iki yıl oluyor.

Bir vesile çıkarsa birinci sınıf öğrencilerime, yerime gelenin aracılığıyla bildirin, Egmont'un son sahnesi* ve Th.... ki'nin babasına mektubu üzerine, kendimi benzetmek gibi olmasın ama, bir hayli düşündüm.

Meslektaşlarıma ve kendisi için Goethe'yi aslına ihanet etmeden çevirdiğim dosta sevgiler.

Saat sekiz, yola koyulma zamanı geliyor.

Karnımı doyurdum, sigaramı tüttürdüm, kahve içtim. Başka görülecek işim kaldığını sanmıyorum.

Sevgili annem, babam, sizleri bütün kalbimle kucaklıyorum. Yanınızdayım, hep aklımdasınız.

Daniel'iniz.

* Goethe'nin ünlü piyesinde 17. Yüzyılda Hollanda bağımsızlığının kahramanı Egmont'un idam sahnesi.

JOSEPH DELOBEL

1920 doğumlu. Pas-de-calais vilayetinde FKP'nin Noyelles- Godault gençlik örgütü militanı, daha sonra Gençlik Taburları bölüm sorumlusu. 1942 ilkbaharında sabotajdan tutuklandı. Aynı yıl Temmuz ayında kurşuna dizildi.

16 Temmuz 1942

Aileme, yüce Partimize ve Genç Yoldaşlara,

Töton barbarlığına kurban giden tüm yoldaşlarım adına size bu son satırları yazarken hiç acı çekmiyor değilim.

Hepimiz Nisan sonu, Mayıs başında tutuklandık. İlk on beş gün sorgu üzerine sorgudan geçtik, her seferinde yüz yıl öncesinin yöntemleriyle eşek sudan gelene kadar dövüldük. Her sorguda her birimiz ucu çivili sopa, kamçı, cop darbelerinden payına düşeni aldı, bodrumda zifir karanlığında geçirilen zaman da cabası; zalimlerden biri el fenerini üzerimize tutuyor, öbürleri, iki ya da üç kişi, bizi dövüyordu.

Gerçeği cellatların istediği gibi söylemezsen, yoldaşları ihbar etmezsen darbeler dolu gibi yağıyordu tepene. Bana söyle-

nen bir sözü size aynen aktaracağım: "Gerçeğin söylemezseniz ayaklarınızı kızgın ateşe tutarız, o hale getiririz ki sizi, idam kazığına yarı ölü halde götürülürsünüz." Bundan sonra bana birkaç kere üstüste, "Senin hesabın tamam," dediler.

Soylu yoldaşımız Humbolt Ignace yoldaşlarını ele vermeye yanaşmadığı için yediği darbelerden belkemiği kırılmış olarak, hiç bakım görmeden , hücrede öldü. Bu yiğit adamın adını asla unutmayın.

Pencerelerden ya da havalandırma sırasında birbirimizi gözlerimizin altı çökmüş, suratımız ya da kolumuz, bacağımız hurdahaş olmuş görmek içler acısı bir manzaraydı.

Bu barbarlar canını kurtarma şansı olduğuna inandırıyorlar insanı. Direniş gücü olmayan zavallıları konuşturmak için biri şunu söyledi, bir başkası şöyle dedi diyorlar.

Bu feci sorgulamalardan sonra iki ay az çok rahat ettik, öylece yaşamaktan ve on beş günde bir evden paket beklemekten başka bir şey yapmadık. Günde iki maşrapa su ve iki yüz gram ekmeğin sözünü etmesem de olur.

Böylece başımıza geleceği önceden bilerek bekliyoruz ve 7 Temmuz Salı günü saat yirmide bize 8 Temmuz Çarşamba günü mahkemeye çıkacağımız bildiriliyor. Çok şaşırmıyoruz: olacağı buydu. Sabah saat sekizde yirmi altı yoldaş yuvarlak alanda toplandık, yirmi yedinci hastaneden daha sonra geldi bize katıldı. Yirmiye yakın asker tarafından kuşatılmış olarak mahkeme önüne çıktık. Mahkemeden çok bir tiyatroydu, aşağılık komedi sahnesi. Duruşma dokuzda başladı ve tam bir trajedi oldu; yirmi yedi kişi orda hazırdık; önce kimlik sorgusu yapıldı, ardından tek tek sorgulara geçildi, hepsi Almanca. Tercüman soruları ve cevapları çeviriyordu. Saat bir otuzdan üçe kadar yanda bir salonda karavana için duruşmaya ara verildi, son derece sıkı inzibat altında kimse kimseyle bir çift laf edemedi. Su dökmeye iki muhafız arasında ve ellerimiz kelepçeli gidiyorduk. Sorgulardan sonra savcı iddianamesini Almanca okudu. Hiç bir şey anlamadık, ama tercüman savcının yirmi yedi sanık-

tan yirmi beşi için idam istediğini bize açıkladığında onun ne dediğini anladık. (...) size söylemeliyim ki o an ciddî, vakur bir andı; içimizden kimsenin kılı kıpırdamadı, olayı tebessümle karşılayarak nefretimizi celatlarımızın suratına fırlattık. Alman onbaşısı kılığında bir avukat ölüm mahkûmları adına savunma yaptı; ne dediğini hiç bilemedik. Ondan sonra karar için duruşmaya ara verildi; sonra yeniden açıldığında bize temyizi mümkün olmayan hükmü okudular. Mahkeme idam hükmü giyenlerin sayısını yirmi ikiye indirmişti. Tabiî, suçlamalar hep Almanca okundu, içeriğini anlamadık. Hiç gürültüsüz, hepimiz gülümseyerek dışarı çıktık. Saint-Nicaise'e dönüş sabah yola çıkışımız gibi oldu, kamyonda zincire bağlı ve sıkı muhafaza altında.

Beni mutlu eden, tüm (...) yoldaşların gösterdiği çekinmezlik, cesarettir...

Sevgili yoldaşlarım, görevimizi yaptığımıza ve bundan hiç bir pişmanlık duymadığımıza emin olun. Bizler Parti'nin ve Fransa'nın yiğit savaşçılarıyız. Bizim âkıbetimiz boşa gitmemeli, zira Fransa'nın yaşaması ve emekçi halkın iradesini dayatacağı daha iyi bir rejimde yüce Partimizin yerini alması gerekiyor.

Hitler'in taaruzunu gerçekleştiremediğini (...) görmenin tesellişiyle dünyadan ayrılıyoruz.

Zafer kesindir. Nazizm ve faşizmin yok olup gitmesine şurda bir şey kalmadı.

Yoldaşlar, benim iyi dostlarım, sizlere elveda diyorum, bilin ki biz ıstırap yolcuları hepimiz idam kazığına başımız dik, yumruklarımız sıkılı, olanca gücümüzle: Yaşasın Partimiz! Yaşasın Fransa! diye haykırarak gidiyoruz

. Sevgili annem, babam, yoldaşlarım gibi size de yazabildiğim için mutluyum, cesaret ve elvada.

J. D.

La Santé Cezaevinde yatan siyasi tutukluların kültür dergisi *Reffets*'den bir desen.

CHARLES DEBARGE

Maden işçisi, sendika temsilcisi. FKP üyesi. 1941'de Sendika ve Eylem Birliği komitelerinde çalıştı. Mayıs 1941 maden işçileri grevine katıldı. İki kere tutuklanıp kaçmayı başardıktan sonra 1941 Ağustos ayında illegaliteye geçti. 1942 Martında Nord-Pas-de-Calais OS (Özel Örgüt) bölgelerarası sorumlusu oldu. Hakkında, görüldüğü anda vur emri vardı, polislerce ağır yaralanarak ele geçirildi. 23 Eylül 1942'de Arras kalesinde katledildi.

10 Eylül 1942

Çok kötü bir haber aldım; yoldaşım Moise Boulanger tutuklanmış; köyümden bana kalan en son arkadaşım. Mücadelenin ilk günlerinden, 1939'dan bu yana birlikte ne bâdireler atlattık! Kaç kere kurtuldu o da ölümden?

Hénin-Liétard kesimi sorumlusuyla tekrar temas kurmaya çalışırken yakalanmış. İllegal arkadaşların yakalandığı gizli evlerden biri çevresinde jandarma pusu kurmuş. Daha bilmiyorduk. Moise silahsız olduğu için kendini savunmamış.

Burda durum gittikçe kötüleşiyor. Bir ayda kaç saldırı! Üstüste bir hayli sarsıldım, ilk defa kendimi çok yorgun hissediyorum. Poliste çok kesin, ayrıntılı tarifim var. Her an tanınıp izlenebilirim. Rasgele bir polis hiç ihtarsız vurabilir beni.

Ama daha bir süre bölgede kalmam gerekiyor, her ne bahasına olursa olsun . Bana güveniyor herkes. Mücadelenin bir sürü tutuklanma yüzünden örgütsüz kalmasına göz yumamam.

Bu kanlı deneyimlerden yararlanacağız. Yalnız güvenlik için değil, saldırıya geçmek için de daha etkin düzenlemelere girişeceğiz.

Kavgadan vazgeçmeye hakkımız yok, çünkü durum ciddî de olsa umutsuz değil. Rusya'da ve her yerde savaşanları düşünüyoruz. Onların zaferlerini.... ve biz de haykırıyoruz: Her şey zafer için!

PIERRE REBIERE

Şubat 1909'da Dordogne'da doğdu. FKP MK üyesi. İspanya'da Enternasyonal Tugaylar gönüllüsü ve ilk siyasî komiser. Ağır yaralı olarak Fransa'ya döndü. FTP (Partizan çeteleri) kumandanıyken Cheteaubriant kıyımına misilleme olarak Bordeaux'da bir Alman subayını öldürdü. Albay Remy diye bilinirdi. 15 Aralık 1941'de tutuklandı, 5 Aralık 1942'de kurşuna dizildi.

(Son mektuplarından parçalar)

20 Eylül 1942

Sevgilim,

Sana yazmak yine seninle konuşmak demek; bu kâğıdı ancak birkaç gün sonra alacağın için, bunun bir ölüm mektubu olduğunu söyleyebilirim... Senin adına kaygu duymam için bazı nedenler var, çünkü yazışma imkânı bulduğum yeni tutuklanan bir yoldaş senin arkadaşlarının arasında çok sayıda tutuklanma

olduğundan söz etti... Âşıklar herdaim duyguludurlar ve ben sana çok âşığım...

Diyeceğim, cellatlarım bedenime işkence etmekle kalmadılar, 23 Nisan'dan 16 Temmuz'a kadar, hattâ o tarihten sonra da, bana senin tutuklandığını söylediler. Çok acı çektim, zira senden paket gelmediği için bunun doğru olmadığını düşünmem de mümkün olmadı. Umarım benim durumumdan haberin yoktu, zira benden çok sen acı çekerdin, bir tanem sevgilim...

Buradan kaçmaya kalktığım ve havlumun kenarları sana yazdığım notlarla dolu olduğu için başıma neler geldiğini yoldaşlar sana anlatırlar. İyi dayandım, bildiğin prensiplere güvenerek burdan kurtulmaya çalışmaksızın kendimi katlettirmeme şansını denediğime de memnunum; planım boşa çıkar çıkmaz bir başka plan tasarladım, birkaç hafta daha yaşayabilseydim belki başarırdım...

Bana sorarsan cellatlarımın ömrü bundan sonra artık haftalarla da değil, saatlerle sayılı; kurbanlarına dikilecek anıtın kaidesi olacaklarına eminim bu cücelerin. Hiç istemedikleri halde zaferimizin ağırlığını taşıyan "kaldıraçlar" olacaklar. Onları ezen büyük Parti'nin zaferinin. Bugün Ulusal Cephe'nin bir gösterisi olacağından haberim var; dileğim, bekle görcü'leri Fransa'nın çıkarlarına daha uygun bir tavır almaya zorlayacak bir dizi gösterinin ilki olabilmesidir.

Anladığım kadarı, bir mücalede dönemi başlamak üzere, mücadele biçimleri kimilerini enikonu şaşırtacak. İnsanda sağlam yürek ve cesaret gerektirecek. Ve bu durumda ben şimdi birazdan yatıp uyuyacağım...

Neyse, görüyorsun ki zincirlerime rağmen yazım okunaklı ve bunca zaman hareketsiz kalmış da olsam imla kurallarına riayet ediyorum (beş ay hiç bir şey okumadan, yazmadan, eller ayaklar zincire vurulu.)

Senin sevgin, sevgimiz, idealimiz beni ayakta tuttu ve tutuyor; önündeki heyecan dolu hayatta böyle dayanakların olmasını dilerim; beni görmeye gelmekle yaptığın fedakârlık çok bü-

yük, cömert yüreğin bir hayli çarpmış olmalı... Sen hep cesur olacaksın. Benim sevecen, esirgeyici hatıram acına derman olsun.

Oğlumu, Elise'i ve ailesini, Louis ve Marguerite'i sevmeni isterim, hepsi biraz bendendir. Tekmil dostlara selâm, son öpücüklerim gözyaşlarını kurutsun, yumuşacık kalsın dudaklarında...

Canım sevgilim, yaşasın idealim. (...) Durmadan ileri, vakit yakındır.

R.P.

5 Ekim 1942

Sevgili Lisette,

Madelisette'ciğim ve herkese

Ve işte son gün, yola çıkmak için toplandık... (sansür)... sayımda... (sansür)... yakınlarımdan özel dileğim bana duydukları sıcak sevgiyi oğluma ve hayat arkadaşıma aktarmalarıdır. Dikkat edin, çocuklar...(sansür)... bütün ailem bilsin ve lâyık olsun... (sansür)...

Olağan vasat bir hayat yaşadım ve ...(sansür)... şeyim yok. Çok mutluyum ...(sansür)... ölümün eşiğinde bir daha belirtebilmek ve şunu eklemek ...(sansür)... ki... (sansür) ....daima... (sansür edilen bütün bir paragraf)

Siz annem ve babama, sen küçük kardeşim Madelisette'e, en içten öpücüklerimi yolluyorum ve her bakımdan hakettiğiniz mutluluk dileklerimi iletiyorum. Hepimizin en tatlı umudu o çocuklara hasret dolu öpücükler.

Madelisette, küçüğüm, içim nasıl da sevinçle doluyor seni andıkça! Cesaretini biliyorum, isteklerimin elden geldiği ölçüde yerine getirilmesine uğraşacağına eminim...(sansür)....

Canım kardeşim, senden eşyalarımı, elbiselerim, cüzdanım,

param, dolma kalemim, kurşun kalemim, pardösüm, yeleğim, fanilam, gömleklerim ve mendillerimi almanı rica ediyorum.

Size söylenecek o kadar çok şeyim var ki hangisinden başlayacağını bilemiyorum.

Hepinizi sımsıkı kucaklarım.

P. R.

Villac, Terrason'dan ....*(sansür)*.... ve ayrıca, Gustave, Fernand ve sevdiğim herkese selâm.

PIERRE BENOIT

Buffon Lisesi öğrencisi. 1942 Haziran ayında Paris bölgesinde ilk maki örgütünü oluşturan partizan grubundandı. 8 Şubat 1943'te Mont-Valerien'de kurşuna dizildi.*

8 Şubat 1943

Sevgili annem babam, sevgili arkadaşlarım,

İşte artık son! Kurşuna dizmek için bizi almaya geliyorlar. N'apalım! Tam zafer ânında ölmek biraz tatsız ama, ne önemi var? İnsanların düşü olay yaratır.

Mano, kardeşini hatırla. Son ana kadar dürüst ve cesur oldu, ölümle yüz yüzeyken bile titremiyorum.

Elveda, sevgili anneciğim, benim yüzümden ne çektiysen hepsi için bağışla beni. Daha iyi bir hayat uğruna kavga verdim. Belki bir gün beni anlayacaksın.

Elveda, sevgili babacığım, bana anlayış gösterdiğin için sana teşekkür ediyorum; oğlunla hep iftihar et.

Totote, Toto, elveda, sizleri de öbür annem babam gibi sev-

*Alman müstevliye karşı savaşan yerel direniş gruplarına verilen ad.

dim. Mano, iyi bir evlat ol. Şimdi tek oğulları sensin. Tedbirsizlik etme.

Elveda, sevdiğim herkes, beni seven herkes, Nantua'dakiler ve diğerleri.

Hayat güzel olacak. Biz şarkılarla gidiyoruz. Cesaret. Altı ay hapisten sonra o kadar da kötü değil.

Hepinize son öpücüklerimi yolluyorum.

Pierrot'nuz

FRANCE BLOCH-SERAZIN

1913 doğumlu. Öğretmen ve bilimsel araştırıcı. Yazar Jean-Richard Bloch'un kızı. Yahudilerin iş tutması yasaklandıktan sonra FTPF saflarında kimyager olarak teknik çalışmalara katıldı. Tutuklanıp Santé cezaevine konuldu, ardından Lübeck kalesine sürüldü. 12 Şubat 1943'te kafası baltayla kesilerek idam edildi.

(Son mektubundan bölümler)

Dostlarım,

Bu akşam, öleceğim; saat 9'da beni idam edecekler. Hayattan ayrılmaktan korkmuyorum, sizlerin hepinizden, dostlarımdan ayrılmanın bana verdiği feci ıstıraba aklımı takmak istemiyorum sadece.

...Yoldaşlardan birçoğu hepiste neler çektiğim konusunda size bilgi vereceklerdir. Ben şimdi size onu anlatmıyorum. Hem anlatmak da gelmiyor içimden. İstediğim şey, size hoşça kalın demek. Korkusuz ölüyorum. Bir daha söyliyeyim, feci olan tek şey, ayrılmak. Son ana kadar çok güçlü olacağım, size söz veri-

yorum. Şimdiye kadar ölenlerle, kurtuluş uğruna her gün ölüp gidenlerle, hepsiyle iftihar ediyorum.

...Biliyorsunuz, mutlu bir hayat yaşadım, hayatımda hiç bir şeyden hiç, hiç pişman değilim.

Dostlarım ve bir sevgilim oldu, evet, ve işte inancım uğruna ölüyorum. Bana düşeni yapacağım. Benim görmeyeceğim her şeyi sizler göreceksiniz. Görün ve beni içiniz acımadan düşünün. Çok, çok sakin ve mutluyum, her biriniz aklımdasınız... Düşüncem hep sizlerle, hepinizle. Sizi seviyorum, canlarım, dostlarım, sevdiklerim, Roland'ım.

France

ROSE BLANC

1919 doğumlu. Çok yoksul bir adiledendi. Evlerde hizmetçi olarak çalıştı. Pyrénée-Orientales vilayeti UJFF (Fransa Genç Kızlar Birliği) sekreteri. Madrid cephesi İspanyol Cumhuriyetçileri için bağış kampanyasının örgütlenmesine katıldı. İllegalde tutuklandı, önce la Santé cezaevinde, sonra Romainville kalesinde hapsedildi. Auschwitz'e sürgün gönderildikten sonra 15 Mart 1943'te öldü.

(Ailesine)

Bireysel kurtuluş umudu yok. Dosyam çok kabarık, sorgular da polis için anlamlıydı, hiç konuşmayarak kızdırdım onları. Tehditlere rağmen kaya gibi sıkı durdum. Sonunda beni rahat bıraktılar. Fransız polislerinin Hitlerci cellatlara iki büklüm hizmet etmelerini görmek ne utanç verici bir şey! Onlar adına biz utanıyoruz, hepimiz örnek davranışlarımızla Fransız kadınlarının ne olduğunu gösterdik onlara.

Şu sıra yaşadığım hayattan yerinmiyorum. Çok yakında Fransa halkı bizim çektiklerimizin semeresini toplayacak. Onun mutluluğu bizim en güzel mükâfatımız olacak...

JEAN ROBERT

1917 Marsilya doğumlu. Elektrikçi, bobin işçisi. 1934'te FKP'li Gençlik örgütüne üye oldu. FKP'nin yasaklanmasından sonra aktif militan çalışmayı sürdürdü, 1940 Şubatında illegale geçti. Gard vilayeti ilk FTPF ekibinin oluşturulmasına katıldı. 2 Ocak 1942'de tutklandı. Marsilya'da Saint-Nicolas kalesinden kaçtı, Gard ve l'Herault vilayetleri FTPF'sinde yeniden faaliyete koyuldu. 3 Mart 1943'te tekrar yakalanarak 22 Nisan'da giyotinle idam edildi.

Nimes, 31 Mart 1943

Sevgili büyükanne, büyükbaba ve
Sevgili dostlar,

Sizleri üzmiyeyim diye bu mektubu yazmıyacaktım ama acı haber nasıl olsa size ulaşacak, hem şunun için de yazmakta tereddüt etmiyorum, çünkü her şeye rağmen mektubuma sevineceğinizi, deyim yerindeyse, umuyorum. Sizlerden dilediğim, bu mahkûmiyetten çok fazla etkilenmemenizdir, metin olmanız ve görevin ne olduğunu anlayıp yerine getirmeye çalışmanızdır.

Siz, sevgili büyükanne, sevgili büyükbaba, başınızı dik tutun, Guitte'in genç kocasının yurdu için, özgürlük için, ideali için ölmüş olmasıyla övünün. Margueritte ve Jean-Claude'u sevin, iyi bakın onlara, çünkü ne yazık ki Guitte çok mutsuz. Yavaş yavaş kendini toparlayacaktır, özellikle güzel Jean-Claude'umuzu hep yanında görüp yüzü güldükçe. Sonra da, zamanla, teselliye kavuşacaktır.

O köyde hepsi onca iyi yürekli yakınlarımız ve dostlarımızla geçen güzel günler gözümün önünden hiç gitmiyor. Evet, güzel günlerdi onlar; değil mi ki bende bu kadar tatlı anıları kalmış, hele böylesine acılı günlerde.

Fakat her şeyin sonu var, o güzel günlerinse sonu, denilebilir ki, vaktinden önce geldi; olaylar en sonunda mutluluğa kavuşan bir ülkede daha da artan o sevinçleri benim tatmama izin vermedi.

Buna rağmen yolumu iyi seçtiğimi biliyorum, barışan insanlığın bağrında halkların esenliğine giden yolu seçtim.

Ne ki bu yol uzun ve çetin, birçoğumuz bu yolda can verdi, daha başkaları da verecek; ama halkların intikamının alınacağı gün çok uzak değil, bizim soylu Fransa halkımız da bu işte sona kalmayacak.

O gün geldiğinde, onca yakınlaştığını sezdikleri ve gerçekleşmesi için var güçlerini harcadıkları halde onu göremeyen bizleri biraz düşünün. Biz eminiz ki nahak yere katledilen birkaç Fransız'a karşılık yüzlerce, binlerce yurtsever, bütün ülkelerin kurtuluşu ve her halkın esenliği uğruna şevkle savaşmak için onların yerini doldurmaya koşacaktır. Zafere inanın, zafer çok yakın.

Belki, sizlere biraz daha çok kendimden söz etmeliyim. İşte, dinleyin: moral ve sağlık aşağı yukarı iyi; elbette morali ve bedeni yıpratıcı bir rejim uygulanıyor bana. Sürekli gardiyan gözetimi altında, kapkaranlık bir hücredeyim, ayaklarım insanı acıdan öldüren zincirlere vurulu. Bize yapılanların hiç biri bizi, beni ve arkadaşlarımı yıldırmıyor. Cesaretimiz, içimizdeki ateş,

idama kadar sürecek. Bir yurtsever, bir komünist kendini moral yıkıma koyvermez. Teslimiyetçilerden, hainlerden kimileri bizim takatten kesilmemize pek sevinecekler... boşuna umutlanmasınlar, bu zevki tadamayacaklar. Ve çok geçmeden sıra onlara gelecek, o zaman korkudan nasıl tir tir titrediklerini görüp güleceksiniz.

Haydi, sevgili arkadaşlar ve dostlar, sizlerden edebiyen ayrılıyorum. Ölmeden önce yine sizi düşüneceğim. Cesaret ve umut: parolamız buydu bizim, sizinki de budur.

Hepinizi olanca gücümle, bütün yüreğimle kucaklıyorum.

Jean

GEORGES WODLI

1900 yılında doğdu. Demiryolu işçisi. Alsace-Lorraine Demiryolu İşçileri Birleşik Sendika Federasyonu yönetim kurulu üyesi. FKP MK üyesi. 1942 Kasım ayında tutuklandı. Schirmerck toplama kampında Nazi işkencesinden geçti. 2 Mayıs 1943'te asılarak idam edildi.

(Sehpaya çıkarken cellatlarına haykırdığı sözler)

Ben ölüm korkusunu çoktan yendim, ama benden az sonra siz öleceksiniz. Canımı alabilirsiniz, mutluluğumu asla...

Hayatım ezilenlerin, acı çekenlerin kurtuluşu için mücadeleyle geçti. En son düşüncem sizinledir, yoldaşlar, uğrunda yaşadığım ve uğrunda ölmeye hazır olduğum yüce Partimizledir.

Alsace için! Fransa için!

DANIELLE CASANOVA

1909 doğumlu. Diş hekimi. UJFF yöneticisi. İspanya Cumhuriyeti'ni savunmak için aktif savaşa katıldı.1936'da Partili Gençlik Enternasyonali yürütme kuruluna seçildi. Halk Kadın Komiteleri'nin açlık ve pahalılığa karşı mücadelesini yönetti. 15 Şubat 1942'de tutuklandı; la Santé cezaevinde, daha sonra Romainville kalesinde kaldı. 1943 Ocak ayında Auschwitz'e sürüldü, orda 10 Mayıs 1943'te tifüsten öldü.

23 Ocak 1943

Yarın sabah 5'te kalkış, 6'da arama, sonra Almanya'ya hareket. 231 kadınız, genç, ihtiyar, hasta, hattâ yatalak. Herkesin davranışı harikulade, *Marseillaise* ortalığı birkaç kez çınlattı bile. Bize ne yapacaklar? Bildiriyi yeni okuduk, Stalingrad'ı itiraf ediyorlar, dün Veliki'yi kabullenmişlerdi, yarın Rostov'u kabullenecekler. Zafer yoldadır. Bizler Fransız ve FKP'li olmaktan gurur duyuyoruz. Asla boyun eğmeyeceğiz. Sadece ve sadece

mücadele için yaşıyoruz. Bu yaşadığımız günler çok önemli günler. Size hoşça kalın diyorum, bütün sevdiklerimi kucaklıyorum. Beni düşündüğünüzde asla yüreğiniz burkulmasın. Üzerime düşeni yapmaktan asla geri kalmamış olmanın yüksek bilinci ve damarlarımdaki ateşli ve genç kanın verdiği duyguyla sevinçten uçuyorum. Güzelim Fransa'mız kurtulacak ve idealimiz zafere ulaşacak...

GERMINAL MARTEL

1922 doğumlu. FKP milletvekili Henri Martel'in oğlu, Aimable Martel'in kardeşi. 1939'da öğretmenlikten atıldı. 1940'ta FKP'nin Gençlik örgütü Kuzey kesimi, daha sonra merkez yöneticilerinden oldu. Maden işçilerinin Mayıs 1941 grevinin örgütlenmesinde görev aldı. FTPF üyesi olarak 13 Şubat 1943'te tutuklandı. 28 Mayıs 1943'te Poitiers'de kurşuna dizildi.

Poitiers, 14 Mart 1943

Çok sevgili anneme, sevgili aileme,

...Bu hafta senden bir şeyler gelmesi beni son derece sevindirdi. Önce ayın 11'inde gönderdiğin paket ne kadar makbule geçti anlatamam. Ertesi gün de 7 tarihli güzelim mektubunu okumaktan ne kadar mutlu olduğumu tahmin edersin, ne ki içimdeki acıyla karışık bir mutluluktu bu —kendim için değil, militanlıkta ne risk altına girdiğimi biliyorum çünkü— senin büyük ıstırabını, çileni düşündüğümden, hapiste bir koca, kurşuna dizilmiş bir oğuldan sonra şimdi de tutuklanan ikincisi. Büyük bir metanetle, yüreklilikle taşıyorsun bu haçı. Tam sen-

den beklediğim gibi, Partimin benim için her şey olduğunu biliyorsun. Kaldı ki, bana böylesine yürekli bir mektup yazdıktan sonra seni yüreklendirmek bana düşmez. Senden isteyeceğim yalnız sağlığına dikkat etmen, sinirlerine hâkim olmandır. Evet, bir anne için korkunç ıstıraptır, anlıyorum, oğlunun geleceğinden endişe içinde olmak, ama umutsuzlanmaya gerek yok. Hem hiç değilse, bu bir karşılıktır demiyorum, ama yine de bir teselidir, babamın salıverilmesi şimdi artık kesinleşmiş sayılır. Şubat başında ben de okudum gazetelerde. Bunca uzun süren zorunlu dinlenmeden sonra çalışmak, temiz hava solumak iyi gelecek ona...

MAURICE LACAZETTE

Metal işçisi ve Metal İşçileri Birlişik Sendika Federasyonu yöneticisi. FKP üyesi, Brötanya FTPF sorumlusu. İlk kez 1942'de tutuklandı. Merkez Hastanesi'nden kaçtı. Ocak 1943'de tekrar tutuklanarak 25 Ağustos 1943'te kurşuna dizildi.

(Karısına yazdığı mektuplardan bölümler)

20 Şubat 1943

Bu kısa metni sana iletecek güzüpek delikanlılar sayesinde ilk kez sana kendimden haber ulaştırma fırsatını buldum. Ne zaman eline geçer?... Bilemem. Belki yaşamıyor olur muyum? Yine de sonunda bir mektup almış olacaksın. Hiç umulmadık bir fırsat bu. Sana ölmeden hemen önce serbestçe yazmayı yeğlerdim tabiî, fakat ona fazla güvenmemek gerekiyor. Oysa sana iletebilmeyi isteyeceğim duygularım olacak o anda.

Sana ilk mektubumda, Fransız jandarmalarının gözetiminde olduğumu ve o zaman diğer politik tutuklularla birlikte mektup, paket ve kitap alabileceğimi belirtmiştim; durum gerçekten iyiydi ama fazla sürmedi, 12 Şubat'ta tekrar hapse girdiğimde 8 Şubat akşamı saat 9'da Almanlara devredildim; dekor değişti;

hücre ve tam tecrit, ne mektup, ne paket, ne tütün, ne çamaşır, ne havalanma, hiç, hiç bir şey. Dışarısıyla tüm ilişki kesik. Önce tek başıma devredildim Almanlara, ama ardımdan başkalarının da geldiğini birkaç gün önce öğrendim...

Arkadaş sana bu hayatı anlatacaktır. Her şeyden önce, açız, hep aç, sonra üşüyoruz ve ben, her sabah uyandığımda ölüm tepemde asılı dururken, sigara içmemeye dayanamıyorum. Benim için bir yenilik değil bu hayat, daha önce iki kez yaşadım ama bu defa, "teröristlerin başı" olarak, yırtamıyacağım ya da bir mucize olacak ki onu da gitgide daha az düşünüyorum; yok olma fikrine kendimi her ne bahasına olursa olsun alıştırmak istiyorum.

Yeniden umutlanmak için bir haber alabilseydik! Hiç bir şey yok; hiç yok değil gerçi, bugün en yeni haber Harkov'un ele geçirilmesi; daha birçok şey değişmiş olmalı ama biz hiç bir şey bilemiyoruz.

Burda yeknesaklığı bozan, bizleri bir parçacık ferahlatan şeyler de oluyor, temizlik, berbere gitmek, duş, her gün üç öğün çorba ve son günlerde çok sıklaşan alarmlar ve bir de koridorlarda çeşitli postal patırtıları var, çeşitli tepkilere yol açıyor. Mesela: 13 Şubat Cumartesi günü les boches* 23 yoldaşı kurşuna dizmek için almaya geldiler; bizimkiler cellatlarını *Marseillaise*'i söyleyerek karşıladı. Yaşadığımız yoğun heyecan anlarını yoldaş sana anlatır. İşte, yaşadığım maddî hayat bu, gördüğün gibi pek parlak değil, dolayısıyla düşüncelere, anılara gömülü yaşıyorum. Bir kere, yanımda iki delikanlı var, biri seninle görüşecek olan, onları dâvamıza kazanmam gerekiyor, başaracağıma eminim. Ne olduğumuzu, ne gibi bir hedef peşinde koştuğumuzu, kurmak istediğimiz ideal toplumu anlatıyorum onlara. Ne aşılıyorsam onu bütün varlığımla yaşıyorum, hayatımla ve yaklaşan ölümümle övünüyorum, çünkü zaferi kazanacağımıza, insanların mutlu olacaklarına kesinlikle inanıyorum. Elbette bunu göremeyeceğimi düşündükçe sık sık taa içimden üzülüyorum ama bunun tesellisi de var, bizler ki bu hedef uğruna her şeyimizi verdik, unutulmayacağız.

* Almanlar. Küçültücü deyim. (ÇN.)

Gördüğün gibi, sevgilim, seni ikna etmem güç olmasa gerek, beni iyi tanırsın, bu söyleşiler, bu tartışmalar bana çok iyi geliyor, saatler daha az tekdüze geçiyor.

Bana iyi gelen ve çoğu zaman da hiç iyi gelmeyen bir başka şey de sevgili L..'imle başbaşa yalnız kaldığım saatler, en sevgi, sevecenlik dolu düşüncelerim o zaman sana yöneliyor.

1938'den kalma o fotoğraf var yanımda, iki gencecik nişanlı gibiyiz, orda geçmişteki mutluluğumuzu gördükçe hıçkırmamak için kendimi zor tutuyorum. Bu mutluluğa daha kıskançа sarılmamış olmamıza hayıflanmamak elde mi? Biliyor musun, sık sık düşünüyorum bunu, biz birbirimiz için yaratılmıştık, birlikte mutlu bir hayatımız olmalıydı, ama birbirini sevmek bencil olmayı gerektiriyor bence, daha çok kendi hayatını düşünmeyi, benim tüm varlığımı, aklım gibi bedenimi de işgal eden bu muazzam görevin esiri olmamayı gerektiriyor. Yok, hayır! Yaptıklarımdan, mücadelemden pişman olduğumu sanmayasın sakın; hayır, onsuz yaşayamazdım ben ve eğer bu gün, yokolmanın eşiğinde, gurur duyduğum bir şey varsa, militan dürüstlüğüm, Parti'ye ve davâsına bağlılığımdır.

Benim pişmanlığım, korkunç pişmanlığım, seni daha mutlu edememiş olmamdan. Korkarım hayat ve hayatın ihtiyaçları karşısında çabuk silinip gidecek bir hatıram kalacak sende. Sevgili küçüğüm, beni düşün, L...'de daha çok iyilikler var, göreceksin öyle olduğunu, onunla övüneceksin, hem zaten eminim, hayatta kalsaydım seni mutlu ederdim.

Birlikte, çantalar sırtta, gençliğimizdeki gibi yola koyulmak!... Alpler, Pireneler, Brötanya, tuhaf, insan tam öleceği zaman hayatta neler özleyebiliyor...

Küçük kızdan ne çok söz etmiştik... Benim için ne büyük işkence bugün! Bana öyle geliyor ki çocuğumuz olsaydı seni hep yanımda tutabilirdim... Görüyorsun, ölmeden önce, bana en çok acı çektiren şey seninle hayatımız. "Hayat", hatırlayacaksın, "Ana"nın* söktüğü ilk kelimeydi.

Benden önce ölen arkadaşların hepsi aynı tepkileri yaşamış

* M. Gorki'nin *Ana* adlı romanında. (ÇN)

olmalılar, nihaî zafere inanç, gerçekleşeceğine sarsılmaz güven, bildiğimiz doğruları son nefesimize kadar haykırma, ama yüce hayalin gerçekleşmesini görecek kadar yaşamamanın çocukça üzüntüsü.

Beni hem avutan, hem de dertlendiren bütün bu düşünceleri bir yana bırakıyorum. Senden konuşalım. Ne olacaksın? Kendine çok dikkat et...

Umarım bir iş tutmuşsundur, vaktin hep doludur, hiç bir maddî sıkıntın yoktur.

Eğer bir gün olur da arkadaşlara rastlarsan, onlara iriyarı'nın darbeye iyi dayandığını söyleyebilirsin. Ah, senden bir kelime işitebilseydim, ne mutluluk! Ama, yazık! Buna hiç umut bağlamamak gerek...

Ve şimdi, sevgilim, hayatım, ayrılık geldi çattı, birbirimize sonsuza kadar elveda demek zorundayız. Eğer hesaplarım doğruysa, olaya karışanların sayısı da az olduğuna göre, her şey çok çabuk geçecek, ve biraz da avunmak için hesabı geniş tutarsak, Nisan sonu yaşayanlar listesinden siliniyorum. Bunu sana olduğun yerde haberi getiren kuryeden öğreneceksin, nerede gömüldüğümü de söyler belki ve birgün yattığım yere gelip ağlayacaksın, zira sevginden hiç kuşku duymuyorum, sevgili küçüğüm, bu beni avutuyor, acımı dindiriyor.

Elveda, sevgili karım, seni çok seviyorum, çok, son anda hep seni düşüneceğim; en son sen gözümün önünde olacaksın ve sana çektirmiş olabileceğim tüm dertlerden ötürü, sana yaşatmamış olabileceğim mutluluktan, ötürü beni bağışlamanı dileyeceğim.

Elveda, küçük... elveda, birbirimizi sevdiğimiz bütün o kuytu köşeler. Seni başkasına bırakmaya hâlim yok, ama bir gün çocuğun olursa eğer ona benim adımı ver, istersen eğer, küçüğüm benim. Ah, ama seni zorlamıyorum elbette, sen eğer istersen ve kimse de garip karşılamıyacaksa. Elveda, sevgilim. Daha seni çok düşüneceğim, senin de beni düşündüğünden şüphe etmiyorum. Aşkını, bana olan büyük aşkını çok iyi biliyorum.

Olanca hasretimle, yüreğimin sıcaklığıyla kucaklıyorum seni.

Elveda, yoldaşlar, hepiniz, elveda, işçi kardeşlerim! Hayat güzel olacak, nefret, sefalet kalmayacak, halkın hakkı kutsal olacak! Ama her şeyi göze alıp kavga vermek, zafer için ölenler gibi her şeyi feda edebilmek gerek.

Maurice Lacazette

je chasse elle de ma pensée et je pense 3
bien passé le passé, c'est ma vie de militant
et c'est tout...

Adieu mon petit, adieu toute ma vie, sois
courageux, refoule tes larmes et toi
chagrin, et travaille de toutes tes forces.
Et un jour prochain, quand tu verras
tomber les jours de bonheur, tu diras que
Tu as tout donné pour le triomphe de
notre cause, y compris un être qui était
tout mien. Et tu viendras dans mon petit
cimetière breton verser quelques larmes
sur moi.

Adieu, sois heureux, et plus tard, quand
tu seras grièvre de ta peine, je te
souhaite de trouver une bonne prolifique
de toi. C'est dur de dire cela, parce que
je suis jaloux même devant la mort,
mais surtout tu mérite tant d'être
heureuse, que je te le souhaite de tout
coeur.

Adieu à tous les copains, dis leur que je
suis resté digne de leur confiance et
que je suis fier de mourir pour
mon pays et pour ma classe.

Adieu à tous nos amis..., dis leur merci et
ne l'oublie jamais, c'est pour eux
que tu exprimeras ta reconnaissance.

Adieu, femme chérie, adieu toute ma vie.
Reste les beaux livres que tu as choisis et
qui m'ont tous tes mêmes tant

Maurice Lacazette'in son mektubu

Nous causons du passé, mais aussi de cet avenir certain, que nous savons radieux, et ce soir les éternels: si nous avions vécu pour voir cela, mais tous nous nous consolons un peu à l'idée que nous ne serons pas oubliés, et que nous aurons participé à la construction de ce bel avenir.

Mercredi, contre toute attente, nous avons eu droit aux colis sans restrictions, vivres et tabac ont littéralement déferlé dans la cellule. C'était la joie pour tous, et nous en oublions même le sort qui nous attendait. Et maintenant nous espérons vivre encore mercredi pour en profiter encore une fois (1). Depuis le temps que nous n'avions vu toutes ces richesses, vous imaginez notre joie (2)....

Ça y est, Chantou Petit, la page est tournée. Je fais déjà rayé des vivants! Adieu l'heure, le bel avenir que j'avais imaginé dans ces longs mois de captivité, j'avais rêvé de te rendre heureuse, d'avoir près de toi une vie de labeur, mais aussi de sentir près de moi une chaude affection, de fonder un foyer, doux, nous avions tant besoin d'un et l'autre, d'avoir un petit enfant, de vivre comme deux êtres qui s'aiment, et j'étais sûr que nous aurions tellement souffert tellement payé, que nous aurions construit un bonheur indestructible. Je le regrette pour toi, j'ai la gorge qui se serre, j'abandonne

(1) Les fusillés sont amenés sur le lieu d'exécution environ 20 minutes avant que les femmes soient remises avec les volumineux colis de vivres à la prison.

(2) Pendant les 7 mois de détention aucun colis de vivres n'a été autorisé. C'était la famine avec de la fausse nourriture.

Fernand Leger. Desen

Sevgili küçüğüm,

Benden bir haber alabilmen için bu üçüncü teşebbüs, sen dönmezden önce eline geçer mi acaba?

Hükmü öğrenmişsindir; büyük şeref, bildiğin gibi, ama idam kazığı da kesin. Mahkeme Çarşamba günü başladı, Cuma akşamı sona erdi; çarçabuk bitirdiler, dayanılır gibi değildi. Herkes çok iyi davrandı, delikanlılar hüküm okunurken son derece vakurdular.

Daha Cuma akşamından hücrem değiştirildi, beni başka yoldaşların yanına koydular, onlar da benim gibi idam hükümlüsü, sımsıkı zincire vuruluyuz, kapıda bir sürü nöbetçi duruyor; yok olma düşüncesine alışana kadar çok sıkıntılı saatler geçirdik, koridorda her postal gürültüsünde insanın yüreği sıkışıyordu:

şimdi mi? Yüzler kasılıyor ama herkes hazır ve besbelli sapına kadar cesur.

Şu anda ellerim çözük, ayak bileklerimden zincirle arkadaşım Fernand'a bağlıyım, sana selam söylüyor. Bu halde her adımımızı birlikte atıyoruz, birbirimize bağlı yatıyoruz; bu senin gücüne gidecek ama sen Avrupa uygarlığının inceliklerine alışmadın yedi aydır benim gibi.

Hayatımız şimdi nasıl geçiyor? Geçmişten söz ediyoruz, ama parlak olacağını bildiğimiz, mutlaka gerçekleşecek geleceği de konuşuyoruz, herkes durmadan, "Keşke yaşayıp görebilseydik o günleri..." diyor. Fakat hepimiz bu güzel geleceğin inşaasına katılmış olduğumuzu düşünerek biraz teselli buluyoruz.

Çarşamba günü, hiç beklemediğimiz halde, kısıtlamasız paket almamıza izin çıktı, yiyecekten, tütünden geçilmez oldu hücrenin içi kelimenin tam anlamında, herkes çok sevindi, bizi bekleyen âkibeti bile unuttuk; şimdi aynı sevinci bir daha tatmak için önümüzdeki Çarşambaya da belki yaşayacağımızı umuyoruz. Ne zamandır böyle şeylerden o kadar uzak kaldık ki, sevincimizi tahmin edersiniz (bir daha Çarşambaya benim pakete bir de don koyabilir misiniz, geçirecekler.) İşte böyle, küçüğüm, defter kapandı. Elveda, gelecek —bu uzun esaret ayları boyunca hayalimde kurduğum güzel gelecek! Seni mutlu edeceğime, senin yanında hayatımı çalışarak geçireceğime, ama sana da çok zaman ayıracağıma, ikimizin de onca özlemini duyduğumuz yuvayı kuracağıma, bir küçük çocuğumuz olacağına, birbirini seven iki insan olarak yaşayacağımıza söz vermiştim. Yıkılması imkânsız bir mutluluğu inşa uğruna ne çok acı çektik, ne ağır bedel ödedik...

Elveda, küçüğüm, elveda, canım hayatım, cesur ol, tut gözyaşlarını, dayan acına ve çalış var gücünle, yakında birgün mutluluk günlerinin ışıdığını gördüğünde, dâvamızın zaferi için her şeyi, senin kocan olan insan da dahil her şeyi verdiğini düşüneceksin ve bir küçük Brötanya mezarlığında, sevgili L...'nin üzerine birkaç damla gözyaşı dökmeye geleceksin.

Elveda, mutlu ol ve ilerde, acın dindikten sonra, dilerim sa-

na lâyık iyi yürekli bir işçi bulursun. Zor bunu söylemek, seni ölümün eşiğinde bile kıskanıyorum çünkü, ama sen mutlu olmayı öylesine hakettin ki senin için içtenlikle diliyorum bunu.

Bütün yoldaşlarıma elveda, sonuna kadar onların güvenini hakettiğimi, yurdum ve sınıfım için ölmekten gurur duyduğumu söyle onlara.

Bütün dostlara, mahpusluğum süresince benim için çırpınan iyi yürekli kadın dostumuza elveda, onlara teşekkür et unutma sakın, ikimiz adına minettarlığımızı ileteceksin...

Elveda, sevgili karıcığım, elveda, canım hayatım, benim için seçtiğin ve beni onca heyecanlandıran güzel kitapları bir daha oku; Paris'te gezintiye çıktığında benim selamımı ilet ona, ondan ayrıldığıma da öyle üzgünüm ki. Seni var gücümle kucaklıyorum. Son düşüncem sensin.

Çarşambaya bana iki kelimecik yaz, ve ayrıca yiyecek ve tütün olarak benim için neyin varsa koyuver pakete.

M. L.

JULIAN HAPIOT

1913'te doğdu. İspanya'da Tugaylarda çarpıştı, Ebre'de ağır yaralandı. FKP'nin Lievin yöre sekreteri, daha sonra 1939'da Pas-de-Calais vilayeti illegal federasyon yöneticisi. Kuzey bölgesinde FTPF'i örgütledi. 1943'te Gestapo'nun eline düşerek işkence gördü. 13 Eylül 1943'te Arras kalesinde kurşuna dizildi.

(27 Ağustos 1943 tarihli veda mektubundan bölümler)

İdamıma birkaç gün kala yüce Partime sevgimi bir kere daha dile getirmek istiyorum. Beni aydınlattığı ve yurttaşlarıma yararlı olmamı sağlayan bilgilerle donattığı için ona minnettarım. Onun sayesinde varlığım beyhude olmaktan kurtulmuştur; (...)

Savaşların ve tüm ıstırapların kaynağı kapitalist rejimin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmakta hiç bir çabayı esirgemediğimi bilmekten kıvanç duyuyorum.

Fransa halkının ve gençliğinin şu anda vermekte olduğu mücadelede, yurdumuzun sosyal kurtuluşunu sağlayacak yeni bir toplumun inşasına bir tuğla ile olsun katılmış sayıyorum kendimi.

Evet, geriye baktığımda, şanlı Partimizin çizdiği yolu izlemiş olmamla övünüyorum. Vichy polisinin işkencecileri ve Gestopo'nun cellatları da bana işte o geçmişe ihanet etmemi önerdiler, sanki ölüm ihanetten evlâ değilmiş gibi. Bu alçak zalimler baş düşmanlarının bizler olduğunu bana açıklamaktan çekinmedilerse, bana çektirdikleri işkenceler de (...) kurtuluş dâvasının en ileri savaşçıları olduğu inancımı pekiştirdi sadece.

Mutlaka gerçekleşecek nihaî zaferi görme zevkini tadamasam da, hiç değilse Kızıl Ordu'nun parlak zaferine tanık olma mutluluğuna erdim... Hapisteki tüm yurtseverler, İngilizlerle Amerikalıların niçin daha hâlâ doğru dürüst bir ikinci Avrupa cephesi açmadıklarını merak ediyorlar, ama her biri de kesinlikle biliyor ki İtalyan faşizminden sonra Hitlerciliğin de sonu gelmekte gecikmeyecektir.* Kendi adıma, Sovyetler Birliği savaşçılarına ve halklarına hayranlığımı yeniden belirtirim...

Roeux'dan yiğit bir yoldaş, Robert Henri, yürekli bir partizanı evinde saklamaktan bu sabah idama mahkûm edildi. Onunkisi örnek alınacak bir davranıştır; *Marseillaise*'in mısralarını ezberlettim ona, zira dedelerimizin marşını söyleye söyleye gideceğiz idam kazığına...

J. H.

* Mektubun yazıldığı tarihte İtalya'da faşist hükümet devrilmiş, Mussolini tutuklanmıştı.

EDGAR TARQUIN

1921 doğumlu. Doğramacı-marangoz. FTPF'de teğmen. Provence'da Lucheron makisi örgütçülerindendi. Birlikte hapis yattığı direnişçilerin tanıklığına göre, uğradığı işkenceye rağmen hiç sır vermedi. Ceza evinde bir duvara şu sözü yazdı: "Burada, Fransa yeniden doğuyor." 21 Eylül 1943'te kurşuna dizildi.

Sevgili Babacığım, Anneciğim ve Paulette,

Dün, 21 Eylül günü, Alman askerî mahkemesine çıkarıldım ve dört yoldaşla birlikte idama mahkûm edildim.

Haberi büyük sükûnetle ve tam bir umursamazlıkla öğrendim. Bütün yüreğimle diliyorum ki siz de benim gibi soğukkanlılıkla karşılayın. Zira bütün engelleri ben kazasız belasız aşmış olsaydım, başkaları bu soylu dâva uğruna can verecekti; fakat kader beni seçtiğine göre, (...) görevimi son ana dek yerine getireceğim.

Yaptığım hiç bir şeyden pişman değilim ve başkalarının mücadeleyi sürdüreceklerini umuyorum, çünkü zafer artık elimizden kaçamaz.

Sevgili Babacığım, senin oğlan seni utandırmayacak çünkü sonuna kadar cesaretle davranacak, sen de bunu pekâlâ biliyorsun.

Ve sen, Sevgili Anneciğim, elem duyma, bunun ağır bir darbe olduğunu biliyorum, ne ki ideal acıdan üstün gelebilmelidir ve sen hepimizin dileği olan Fransa'nın yaşaması uğruna ölenlerden birinin annesi olmakla övünebileceksin.

Küçük kardeşim, sevgili Paulette'ciğim, rahat et artık başına dikilip seni kızdırmıyacağım. Unutma ki sen şimdi Baba ve Anne için tek desteksin, ilerde onlara mukayyet olman da gerekecek. Sana ağır bir ödev bırakıyorum.

Daha iyi bir gelecekte evlenip kendine bir yuva kurabileceksin, aynı zamanda umarım çocuklarını benim onca değer verdiğim idealle yetiştirirsin, kardeşinin hâtırası adına bunu senden talep ediyorum.

Sizlerden ayrılıyor ve hepinize elveda diyorum, sizleri hasretle kucaklıyorum.

Oğlunuz Edgar

Yaşasın özgür ve mutlu Fransa!

Yaşasın Partim!

Bu mektup Almanlar tarafından ölüme mahkûm edilen 21 yaşında bir Fransız gencinin son isteklerini içeriyor.

Bana bu iyiliği yapacak kimseye çok teşekkür ederim, çünkü annem ve babam nerde olduğumdan habersizler.

Yaşasın Fransa!

Ressam Jean Bazaine'in, Rude'ün *Marseillaise* kabartmasından esinlenmiş kadınların direnişini simgeleyen Özgürlük deseni. Bilindiği gibi Jean Bazaine 1941 yılında "Fransız geleneğini sürdüren yirmi genç ressam" sergisini düzenlenmişti. Bu sergi, Naziler'in sanat alanındaki dayatmalarına direnişi dile getiriyordu.

PIERRE LAMANDE

Tarım mühendisi. FTP'de yarbay. 6 Ekim 1943'te Mont-Valerien'de kurşuna dizildi.

Fresnes, 6 Ekim 1943

Sevgili karıcığım,

Bugün saat dörette kurşuna dizileceğimi az önce öğrendim. Senden metin olamanı istiyorum, öyle olduğunu biliyorum, ama senden kocanla övünmeni istiyorum, çünkü o Fransa'nın özgür ve mutlu olması uğruna ve hayatını bilerek ve isteyerek idealine adadığı için ölüyor; giriştiğimiz mücadelenin terkedilmeyeceğini, bizim fedakârlığımızın kısa sürede zaferle taçlanacağını biliyorum.

Sevgili karıcığım, senden ayrıldığıma üzgünüm, ama dört yıldır seni hep sevdim ve büyük aşkımızın hatırasının senin için büyük teselli olacağına eminim. Benim artık sana gösteremeyeceğim sevgiyi küçük yavrularımızda bulacaksın.

Onları çok seviyordum, senden benim hatıram olarak onları daha da çok sevmeni istiyorum. Onları hayatımıza yön veren ilkeler doğrultusunda yetiştirmekte güçlük çekmeyeceksin, uğrunda mücadele ettiğimiz mutluluğu ve özgür hayatı yaşayacaklarını düşünmek de beni mutlu ediyor. Özgür ve mutlu Fransa'yı görecekler en sonunda.

Sevgili karıcığım, seni çok sevdiğimi ve senin aşkının benim için ne büyük sevinç kaynağı ve destek olduğunu sana bir kere daha söylemek istiyorum; birlikte yaşadığımız mutlu günlerin anısı, paylaştığımız acılı günlerin anısı benim için son anlarımın yegâne sevinci. Seni hayatın başlangıcında böyle yalnız bıraktığıma üzülüyorum, fakat sevgili çocuklarımız aşkımızın en sağlam teminatıdır.

Sevgili karıcığım, beni unutmamanı istiyorum senden; ama dilerim ki çektiğin acı fazla uzun sürmesin ve sen cesaretle ve yüreğin neşe dolu yeni baştan hayat yoluna koyulasın.

Son ana kadar benim büyük sevincim ve en son düşüncem olacaksın. Tüm dostlarımıza günaydın de, cesaret dile, zafer yaklaşıyor, annene babana beni hatırlat.

Sevgilim, seni sevgiyle binlerce kere kucaklıyorum, hayatım.

Pierre

Fresnes, 6 Ekim 1943

Sevgili yavrularım,

Babanız bu son mektubu size sevgili annenizden büyüdüğünüzde okuması ricasıyla gönderiyor.

Babanız sevgili Fransa'mızın özgür ve mutlu olmasını istediği için kurşuna dizilecek. Siz bu dünyayı daha yeni tanımaya başlamışken ben sizi bırakıp gidiyorum, ama size annelerin en iyisini, en sevenini bırakıyorum. Hakkınız olan sevgiyi hiç esirgemeyecek sizden ve babanızın da övüneceği gerçek Fransızlar olmanız için size yol gösterecek.

Bilin ki insanın yurdu için canını vermesi yalnız bir fedakârlık değil, yurdumuzun bir gün hepten özgür ve mutlu olacağı umudunun en iyi kanıtıdır da aynı zamanda.

Sevgili Anne-Marie'ciğim, seni iyi tanırım, senin yalnız çok

güzel bir küçük kız olmadığını, babanı çok sevdiğini de biliyorum. O da seni çok seviyor, sevgili küçüğüm. Senden anneni çok sevmeni, olanca minik gücünle ona yardımcı olmanı istiyorum, onun işi zor olacak çünkü.

Sevgili Francois'cığım, senden ayrıldığımda daha yürümüyordun bile, ama daha o zamandan beni çok sevdiğini gösteriyordun. Senin zeki ve cesur olduğunu ve yakında sevgili küçük alimizin başı olmaya lâyık olacağını biliyorum.

Sevgili Jean'cığım, seni ancak bir kere görebildim, ama yakışıklı ve zeki bir oğlan olacağını anladım. Senden gülücüklerin ve öpücüklerinle anneni teselli etmeni, boy bosça ve akılca çabuk büyümeni istiyorum.

Sevgili yavrularım, sizlerden daha siz çok küçükken ayrılıyorum, ama görevlerin en yücesini bırakıyorum size : göreviniz sizler mutlu olasınız diye sonuna kadar mücadeleyi göze alan bir adama lâyık eylatlar olmaktır.

Cesaret, yavrularım, babanız sizi hasretle kucaklıyor ve size yaşatmak istediği mutlu ve özgür hayatı yaşamanızı diliyor.

Baba

MAURICE PIROLLEY

1913 doğumlu. FTP'de çavuş. 6 ekim 1943'te kurşuna dizildi.

Fresnes, 6 Ekim 1943

Sevgili karım, sevgili Huguette ve
sevgili kayınvalide,

Size son mektubumu yazıyorum, zira saat on altıda idam mangasını bekliyorum. Umarım siz de benim kadar cesur olursunuz.

Senin, sevgili Charlotte'um, çok sevdiğim kızıma iyi bakacağını ve ilerde ona babasının gerçek bir Partili gibi öldüğünü söyleyeceğini umarım, çünkü ben öyle güzel bir ideal uğruna dâvaya hizmet etmiş olmanın kıvancıyla ölüyorum. Yaşlı anneme iyi davranmanı, onu teselli etmeni isterim.

Maurice Pirolley

Yaşasın Fransa! Yaşasın Partim!

6 Ekim 1943
idam edilmeden iki saat önce

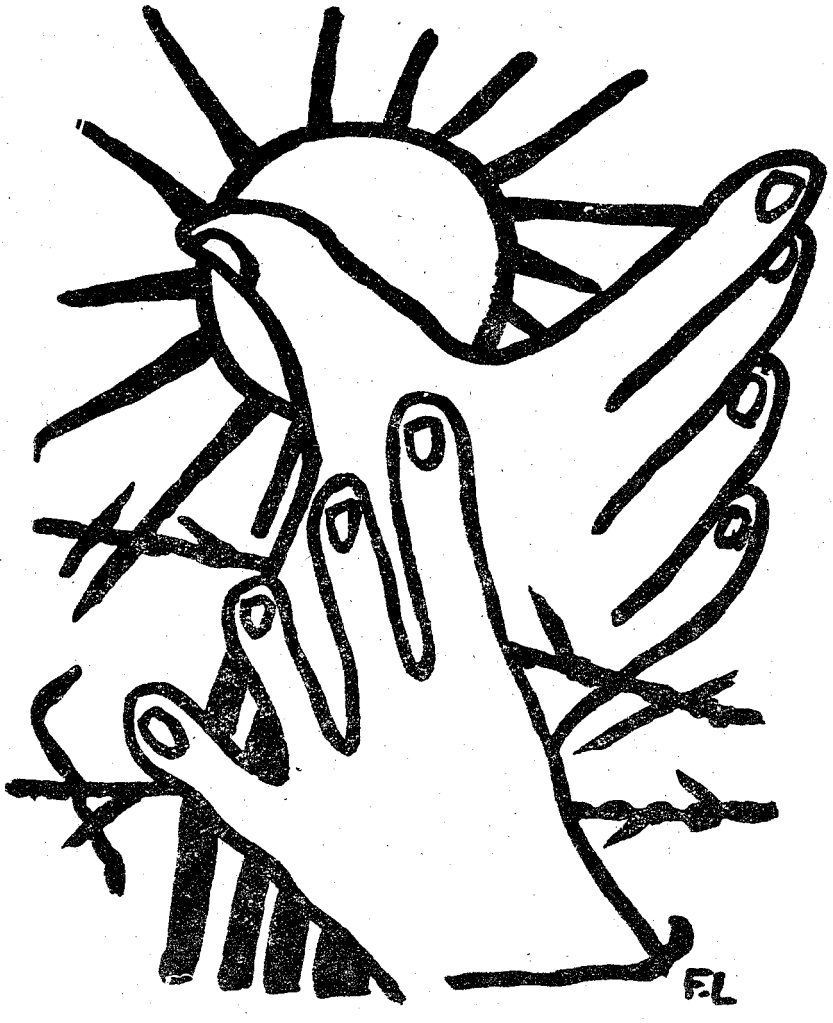
Bütün yoldaşlara,

Kurşuna dizilerek ölmeden önce size son mektubumu yazıyorum, şunu söylemek için: yurdumuzun kurtuluşu uğruna kurşuna dizilmekten kıvanç duyarak ölüyorum. Bütün dünyanın işçilerinin esenliğe kavuşması uğruna bir gün dâvamızın başarıya ulaşması için hepinizin daha da iyi kurtuluş savaşçıları olmanızı dilerim.

Elveda ve cesaret diyerek sizlerden ayrılıyorum.

(...) yoldaşınız.

Maurice Pirolley

Fernand Léger. Auschwitz'in kurtarılışının
10. yıldönümü için desen

PAUL CAMPHIN

1922 doğumlu, Arraslı. Pas-de-Clais FKP'nin gençlik örgütü yöneticisi. 21 Ekim 1940'tan itibaren kardeşleri Maurice ve René ile birlikte Charles Debarge'nin yanında Özel Örgüt (OS) çalışmalarına katıldı. FTPF subayı, Albay Dumont'un yardımcısı, daha sonra siyasî komiser. 24 Ekim 1942'de tutuklandı. 1 Kasım 1943'te Arras kalesinde kurşuna dizildi.

Arras, 17 Ekim 1943

Yüce Partime,

Birkaç güne kadar yoldaşlarım ve ben idam mangası önüne çıkacağız. Görevimi yapmış olmanın hoşnutluğu ve senin yolunda, sevgili Partim, sadık bir militan olmuş olmanın bilinciyle başım dimdik gideceğim. 1935'ten itibaren Komünist Gençlik üyesiydim, kendisine sonsuz saygı duyduğum kardeşim René'nin yardımı ve fikrî desteğiyle gençlik kesimi sekreteri oldum. Ardından savaş geldi; gönüllü yazılarak bir yıl sancak altında kaldım, yüzkarası ateşkes imzalandıktan sonra da mücadeleye devam için Arras'a yoldaşlarımın yanına geldim. Mart

1942'de kardeşim Maurice'le birlikte Partizan Çetelerine (FTP) girdim. Kardeşim 14 Mart 1943'te, aylarca hapiste kalıp zulüm gördükten sonra, Alman kurşunları altında kahramanca can verdi.

Nisan 1942'de illegaliteye geçtim ve 24 Ekim 1942'de Hellemmes'de dokuz Fransız polisi ve üç Alman tarafından yaralanarak tutuklandım. O sırada vakit akşamın dokuzuydu; kaldığım ev sarılmıştı, polisler beni teslim olmaya çağırdılar; kaçmayı denedim; Fransız polis memuru Delennoy, Lille'den (Özel Ekip), tabancasıyla üç el ateş etti. Kalçamdan ve dizimden iki isabet aldım ve sözde Fransız olacak o polislerin eline düştüm. Beni Lille merkez karakoluna götürdüler; orda sabah saat sekize kadar o polisler bana işkence ettiler; yumruk ve sopayla rasgele giriştiler; ben iki iskemlenin üstüne yatırılmış, oluk oluk kan kaybederken (cerrah hemen hastaneye götürülmem gerektiğini bildirdi) merkez komiseri Rochat kendisi yüzüme tekmeler savuruyordu. İşkence daha da artarak sürdü.

Görülmemiş eziyetlere katlandıktan sonra ancak sabah saat beşte adımı söyledim; polisler cinsel organlarımı iskemlenin oturacak yerine dayayıp elleriyle üstten bastırıyorlardı, aynı şeyi konuşmam ve yoldaşlarla bir randevumuzu açıklamam için de yaptılar, ama ben o arkadaşları tanımadığımı, bir randevum olmadığını söyledim. Sonunda, 25 Ekim 1942 günü sabah on birde, son derece bitkin bir halde Saint-Sauveur hastanesine sevkedildim; dizimden iki ameliyat geçirdikten sonra altı gün komada kaldım. Göğsüme kadar alçıda olduğum halde gece gündüz başımda dört polis bekliyordu; beni tedavi eden hemşireye, bana yakınlık gösteren Henri-Foller koğuşu hastalarına şimdi burada teşekkür ediyorum.

12 Kasım 1942 günü Alman hastanesine (Calmette) sevkedildim, orda üç buçuk ay kaldım. Ordan Loos sürgün kampına gönderildim, vardığımda tarih 28 Şubat'tı. Sekiz gün sonra sorguya çekildim; bileklerimden asılı olarak, sorgu âmirlerinden emir alan barbarların elinde yumruk torbasına çevrildim. Bir başka sefer, yerden elli santim yükseklikte yanlamasına üç de-

mir çubuğun üzerine yatırıldım, çubuklardan biri ayaklarımın, biri böbreklerimin, biri de başımın altına geliyordu. Üç saat öyle kaldım. Daha başka sorgularda başıma elektrik kaskı koydular, aynı zamanda hiç durmadan gaddarca kırbaçlanıyordum (sırtım yara izleriyle çizik çizik). Dört gün, karavana gözümün önünde tutulduğu halde aç bırakıldım. Bütün bu işkencelere rağmen hiç bir yoldaşı ele vermedim, kimseyi tanıdığımı kabullenmedim ve hakkımdaki suçlamayı hep inkâr ettim. Dört kere paket aldım ama hücrede hep tek başımaydım; iki buçuk ay havalandırmaya çıkmadım.

28 Temmuz 1943 günü Loos cehenneminden ayrılarak aynı akşam Arras'a geldim; orda hücreye atıldım, paketlerimi vermez oldular, işkence ve sorgulama yeniden başladı. Benden sorulan eylemleri hep inkâr ettim, fakat terörist sorgu âmirleri dosyaya yalan ifadeler koydular (sonradan mahkemede bunun farkına vardım). Sonunda beni bir koğuşa verdiler; yedi aydan fazla hücrede kalmıştım, açlıktan, yaralarımdan canım çıkmıştı ama neşemi, moralimi yitirmemiştim.

6 Ekim 1943 günü bir kukla mahkeme —bizi savunması için avukatımızı uykudan kaldırmak gerekti— aramızdan beş kişiyi idama mahkûm etti. Bana babalık eden yiğit yoldaşım Georges Louchet bunlardan biriydi. Her şeye rağmen ben gülmeyi, marş söylemeyi bırakmadım; (...) sonuna kadar; yaptıklarımın az bile olmuş olması dışında hiç bir şeyden pişmanlık duymuyorum; hayatımı yeniden yaşayacak olsaydım aynısını en baştan yaşardım. Seninle övünüyorum, yüce (...) Partim, senin gün ardı gün düşmana sır vermeden ölen namuslu militanlarınla övünüyorum. İdam kazığına *la Marseillaise*'i ve *Enternasyonal*'i söyleyerek, yüreğimde bu Töton sürülerinin (...) Kızıl Ordu'dan sopa yiye yiye gerilediklerini görmenin, ülkemizin direndiğini görmenin, Partimizin her zamandan daha güçlü olduğunu görmenin coşkusuyla yürüyeceğim. Ölmek bana hiç dokunmuyor; yoldaşlarımın ve benim öcümüzün alınacağını biliyorum; hainler ve yabaniler Partizan Çetelerinin kurşunlarıyla her gün geberip gidiyorlar. Bizlerin çoğu öldü; o kurtuluş kahramanlarını burda

selamlıyorum, aralarında, ihanet etmesi için önüne büyük paralar sürülen Julien Hapiot, Charles Debarge, Augustin, Lambaerts, Jules Domont, yediği darbelerden gözümün önünde ölen Armand Pillard —iki gün yerde serili kaldı— kardeşim Maurice ve kimbilir daha kaç kişi var.

Fransız gençleri, bu kahramanları asla unutmayın; adları cesaret ve namusla eşanlamlı olarak hep yaşayacak. Benim gibi diğer yoldaşlar da son ânı sükûnetle bekliyorlar. Aralarında Georges Louchet, Georges Santerne ve iki de Gaulle'cü yoldaş var. Genç komünistler, Fransızlar, Partizan Çeteleri, hiç zaafa düşmeyin, cesaretiniz kırılmasın, bizlerdeki yurtseverlik ve özgürlük ruhu sizde her zamandan daha canlı kalsın, kovalayın ülkeden düşmanı, vurun hainlere, acımasız olun.

Bizim ardımızdan ağlamamalısınız, mücadele bayrağını hep daha, daha yükseklere çıkarmalısınız; öcümüzü alacaksınız, yoldaşlar. Şan olsun ardımızdan gelen sizlere, hepinize; ölenler ve daha ölecek olanlar size şükran sunuyor.

Fransa'nın çocukları özgür ve mutlu olsunlar diye yakında şu yirmi bir yıllık küçük hayatımı geride bırakacağım; partimin dâvasına ihanet etmedim, dudaklarımda gülümseme, hançeremde marşlarla gidiyorum; ölüm beni korkutmuyor.

Elveda, Partizan Çetelerinden yoldaşlar; Elveda, Genç Yoldaşlar!

Elveda, benim güzel Partim! Elveda, benim güzel ülkem! Ölecek olan, sizleri selamlıyor.

Yaşasın Partim!

Yaşasın Fransa!

Paul Camphin

MISSAK MANOUCHIAN

1906 yılında Türkiye'de bir Ermeni olarak doğdu. Doğramacı olarak yetişti. 1926'da Paris'e göçerek edebiyat çalışmalarına başladı. Şair, Ermenistan'a Yardım Komitesi'nin (HOC) aktif üyesi. FKP ve MOI (Göçmen İşçiler Örgütü) üyesi. 1936'da Andre Malraux'un örgütlediği İspanyol Cumhuriyetçilerine Yardım Komitesi'nde çalıştı. 1939 ve 41'de tutuklandı, serbest bırakıldıktan sonra FTPF'ye girdi; STO şefi G. Ritter'e suikast, bağlı olduğu grubun gerçekleştirdiği eylemlerden biriydi. 16 Kasım 1943'te tutuklandı; MOI'den 23 yoldaşıyla birlikte Fresnes cezaevinde kaldı, 21 Şubat 1944'te kurşuna dizildi.*

Fresnes, 21 Şubat 1944

Sevgili Mélinée'm, küçük yetimim,

Birkaç saat sonra artık bu dünyada olmayacağım. Bugün öğleden sonra saat 15'te kurşuna dizileceğiz. Hayatta başıma gelen

* "Zorunlu Çalışma Hizmeti". Bu adla çıkarılan bir yasa gereği Fransa'dan Almanya'ya işçi sevkediliyordu.

bir kazaymış gibi sanki, pek olacağına inanamıyorum ama biliyorum seni bir daha hiç göremeyeceğim.

Ne yazabilirim ki sana? Her şey içimde karmakarışık ve aynı zamanda çok aydınlık.

Kurtuluş Ordusu'na gönüllü asker olarak katıldım, şimdi zafere ve hedefe mek parmak kala ölüyorum. Ardımızdan gelip yarınki özgürlüğün ve barışın tadını çıkaracaklara ne mutlu! Fransa halkının ve bütün özgürlük savaşçılarının bizim hatıramızı şerefle anacaklarından eminim. Ölüm ânında ilan ediyorum. Alman halkına ve kimseye hiç bir nefret duygusu yok içimde, herkes ceza ya da mükâfat olarak hak ettiğini bulacaktır. Artık daha fazla sürmeyecek olan bu savaştan sonra Alman halkı ve tekmil diğer halklar barış ve kardeşlik içinde yaşayacaklar. Herkese mutluluklar... Seni mutlu etmemiş olmanın derin üzüntüsünü duyuyorum, senden bir çocuğum olmasını çok isterdim, senin hep istediğin gibi. Onun için savaştan sonra mutlaka evlenmeni ve benim hatırım için bir çocuğunun olmasını senden diliyorum, benim son istediğimi yerine getirmek için, seni mutlu edebilecek birisiyle evlen. Bütün mallarımı ve bütün eşyalarımı sana, kız kardeşime ve yeğenlerime bırakıyorum. Savaştan sonra benim karım olarak savaş emekliliği hakkını kullanabilirsin, zira ben Fransız Kurtuluş Ordusu'nun muvazzaf eri olarak ölüyorum.

Anımı yaşatmak isteyecek arkadaşların yardımıyla okunmaya değer şiirlerimi ve yazılarımı yayınlatırsın. İmkân bulursan benden kalan yadigârları Ermenistan'da aileme götür. Birazdan 23 yoldaşımla birlikte vicdanı rahat bir insanın cesareti ve iç huzuruyla öleceğim, zira kimseye bir kötülük yapmadım, yapmışsam da nefret duymadan yapmışımdır. Bugün hava güneşli. Onca sevdiğim güneşi ve güzel doğayı seyrederekten hayata ve sizlerin hepinize elveda diyeceğim, sevgili dostlarım. Bana kötülük etmiş ya da kötülük etmek istemiş olan herkesi bağışlıyorum, canını kurtarmak için bize ihanet edenler, bizi satanlar dışında. Seni ve kız kardeşimi ve beni uzaktan yakından tanıyan

bütün dostları hasretle kucaklıyorum, hepinizi bağrıma basıyorum. Elveda. Arkadaşın, yoldaşın, kocan.

Manouchian Michel

Not : Plaisance sokağındaki valizde on beş bin frankım var. Alabilirsen borçlarımı öde, gerisini Armen'e ver.

M. M

SPARTACO FONTANO

17 Ocak 1922'de Monfalcone'de doğdu. Mussolini faşizminden kaçan İtalyan göçmen. Tesviyeci. 1942'de FTPF'ye katılıp M. Manouchian'ın emrinde çalıştı. Keskin nişancılardandı, çeşitli suikastlarde görev aldı. 13 Kasım 1943'te tutuklandı. 21 Şubat 1944'te Mont-Valerien'de kurşuna dizildi.

21 Şubat 1944

Sevgili babam, annem, sevgili kızkardeşim,

Birkaç saate kadar Nérone ile buluşmak üzere yola çıkıyorum, zira bugün saat 15'te idam edileceğim. Sevgili babacığım, ben öleceğim, ama siz acıya yenik düşmemelisiniz, sen de, sevgili annem de; güçlü olmalısınız, şu anda ben nasıl güçlüysem siz de öyle güçlü olmalısınız.

Ölümüm olağanüstü bir şey değil, kimseyi şaşırtmamalı ve kimse bana yazıklanmamalı, çünkü cephelerde ve bombardımanlarda öylesine ölünüyor ki benim, bir askerin ölmesinde hiç de şaşılacak bir yan yok.

Evet, beni seven sizlerin hepiniz için beni bir daha hiç gör-

memek çok acı olacak, anlıyorum, ama bir kere daha sizden rica ediyorum, ağlamamalısınız.

Şu birkaç satırı elim titremeden yazıyorum, ölüm beni korkutmuyor. Sizleri son bir defa bağrıma basmak isterdim ama buna vaktim yok. Bütün hapisliğim süresince sizleri çok sık düşündüm, ama bir an bile olsun zaafa kapılmadım, sizin de öyle davranacağınızı umuyorum.

Sevgili annem, babam, sizi sımsıkı kucaklayarak ve cesaret diye haykırarak bitiriyorum bu kısa mektubu.

Babam, annem, kızkardeşim, elveda.

Spartaco

Sevgili anneciğim,

Biliyorum ki herkesten çok sen acı çekeceksin ve benim de son düşüncem sen olacaksın. Ölümümden kimseyi sorumlu tutmamak gerekir, kaderimi ben kendim seçtim çünkü.

Ne yazabilirim sana, zira aklım başımda olduğu halde kelimeleri bulamıyorum. Kurtuluş Ordusu'na katılmıştım, tam zaferin eşiğinde ölüyorum... 23 yoldaşımla birlikte birazdan kurşuna dizileceğim.

Savaştan sonra emekli maaşı için hak talep edebilirsin. Hapisaneden sana elbiselerimi göndereceklerdir, babamın fanilasını soğuktan titremeyeyim diye alıkoyuyorum. Sevgili kızkardeşim, beni fazla düşünmemelisin, kederlenme, iyi bir adamla evlen, çocuklarına hiç tanımadıkları bu dayılarını anlatırsın.

Sevgili babacığım, güçlü olmalısın, hem zaten beni dünyaya getiren erkekle kadının güçlü olmamalarına imkân yok.

Bir kere daha, sizlere elvada diyorum. Cesaret.

Oğlunuz Spartaco

Desen. Ubéda

CELESTINO ALFONSO

1 Mayıs1916'da doğdu. İspanyol Cumhuriyetçi Ordusu eski muhariplerinden. 1 Mayıs 1942'den itibaren FTPF'de teğmen; Manouchian grubu üyesi. "24 Yabancı" dâvası sonunda 21 Şubat 1944'te kurşuna dizildi.

Sevgili karım ve oğlum,

Bugün saat üçte kurşuna dizileceğim; geçmişimden pişman değilim. Yeniden başlayacak olsa yine en önde olacağım.

Sizden çok cesaretli olmanızı istiyorum.

Oğlum iyi eğitim görsün, bütün aile aranızda bunu başarabilirsiniz.

Fransa için ölüyorum.

C. A.

JOSEPH EPSTEIN

1911 yılında Polonya'da doğdu. 1931'de hukuk öğrenimi için Fransa'ya geldi. Gironde vilayetinde FKP bölge komitesi üyesi. İspanya'da Uluslararası Tugaylar topçu kumandanıyken ağır yaralandı. Albay Gilles takma adıyla Paris bölgesi FTPF lideriydi ve Monouchian'ın kumandasındaki MOI grubunu yönetiyordu. Manouchian'la bir randevu sırasında tutuklanarak Fresnes cezaevine atıldı. 11 Nisan 1944'te kurşuna dizildi.

Fresnes, 11 Nisan 1944

Sevgili Paula'cığım,

Son nefesime kadar idealime sadık kalarak bugün öğleden sonra on beşte kurşuna dizilip öleceğim.

Seni sevgili küçük oğlumuzla yalnız bırakıyorum. Yalnız siz ikinizi düşünüyorum. Sizi öyle seviyorum ki, seni öyle seviyorum ki, bir tanem. Sana yaşatmış olabileceğim bütün üzüntüler için beni bağışla. Beni öylesine mutlu ettin ki! Şimdi bunu yeniden düşünüyorum; seninle ve sevgili küçük oğlumuzla birlikte yaşadığımız geçmiş mutluluk anlarını yeniden yaşıyorum.

Metin ol, canım sevgilim. Sevgili küçük Microbe'umuzu koru. İyi ve yürekli bir adam olarak yetiştir onu.

Son anlarımı size hasretmek istiyorum. Kucağında can yavrumuzla beni arabadan inerken bekler halde gözümün önündesin. Onun gülüşünü işitiyorum, senin onu onca sevecenlikle sarıp sarmalayan anaç bakışlarını görüyorum. Onun bana "baba, baba" diye seslenişini işitiyorum. Mutlu olun ikiniz de ve "baba-araba"yı unutmayın.

Cesaretle öleceğim ve idam mangası karşısında sizi, sizin mutluluğunuzu ve geleceğinizi düşüneceğim. Arada sırada siz de beni biraz düşünün.

Cesaret, benim sevgili Paula'm. Sevgili oğlumuzu yetiştirmek gerekiyor. Onu iyi ve yürekli bir adam yapmalısın. Babası ona lekesiz bir isim bırakıyor. Umutsuzluğa kapıldığın zor anlarda beni hatırla, ikinize olan sevgimi, sizi hiç terketmeyecek, her yerde her zaman size eşlik edecek çok büyük sevgimi hatırla.

Sevgilim, yüreğini pek tut, saat on beşten sonra sevgili küçüğümüzün babası da anası da sen olacaksın.

Metin ol, ve bir kez daha, sana çektirdiklerimi bağışla. Sana ve sevgili küçük Microbe'umuza olan sevgimi aklından çıkarma, sevgili Paula'm. İkinizi birden kollarımın arasına alıyorum. Sizi bütün yüreğimle kucaklıyorum.

Yaşasın Özgürlük! Yaşasın Fransa!

J. E.

Fresnes, 11 Nisan 1944

Küçük Microbe'um, oğlum,

Büyüdüğün zaman, babanın bu mektubunu okuyacaksın; baban onu Alman kurşunları altında ölmeden üç saat önce yazdı. Seni çok seviyorum, canım oğlum benim, çok seviyorum. Seni sevgili annenle yalnız bırakıyorum. Her şeyden çok sev anneni.

Mutlu et onu, çok mutlu et. Onun yanında baba - arabanın yerini doldur. Öyle iyidir ki annen senin ve baban da onu öyle seviyor ki. Teselli et onu, sevgili küçük oğlum benim, destek ol ona. Şimdi sen onun için her şeysin. Hep sevindir onu. Uslu ve cesur ol.

Sevgili küçük Microbe'um, senin mutluluğun ve bütün çocukların ve bütün annelerin mutluluğu uğruna gözümü kırpmadan öleceğim. Yüreğinden bana küçücük bir köşe ayır. Çok küçük bir köşe ama yalnız benim için olsun. Baba-arabanı unutma.

Canım küçük oğlum, senin o gülümseyen minik yüzün geliyor gözümün önüne, onca neşe dolu sesini işitiyorum. Seni capcanlı görüyorum karşımda. Sen bizim, benim ve sevgili annenin tüm mutluluğumuzsun.

Annenin sözünü dinle, onu her şeyden çok sev, hiç bir zaman üzüntü, dert verme ona. Zaten o kadar acı çekti ki. Olabilecek en büyük mutluluğu ve sevinci tattır ona.

Son dakikalarımda senden, sevgili yavrucuğum, ve sevgili annenden başka hiç bir şey düşünmüyorum. Mutlu olun, daha iyi, daha insanca bir dünyada mutlu olun. Bir kere daha, sizi bütün kalbirnle sevdiğimi bilmenizi isterim.

Metin ol, sevgili Paula'cığım. Anneni her şeyden çok sev, benim sevgili yavrucuğum, sevgili küçük Microbe'um. İyi yürekli ve cesur ol, baba-arabanı unutma.

İkinizi de kollarımın arasına alıyorum. Var gücümle, bütün yüreğimle kucaklıyorum. Baba-arabanız.

Bütün dostlara sevgiler.

J. E.

JEAN ALEZARD

1941 Temmuzda illegaliteye geçti. FTP teğmeni, 11 Nisan 1944'te Mont-Valérien'de kurşuna dizildi.

Fresnes, 11 Nisan 1944

Sevgili Henriette,
Sevgili Frédo ve Louis,

Benim erkek kardeşim ve kız kardeşimdiniz, benim yüzümden çektiğiniz acı zalim olacak. Özellikle annemi teselli etmeye bakın, çok ağır gelecek bu ona. İki saate kadar, yirmi yoldaşla birlikte kurşuna dizileceğim. Fransa'nın mutluluğu için bugüne kadar ölenler gibi ben de ölüyorum. Dostlarımız Paulette, Odette, Géo, René C..., Solange, Gilbert, Gilberte'e ve öğrencisi olmakla iftihar ettiğim C...'ye selamlarımı gönderiyorum. Elbette böyle sevdiklerini kucaklamadan ölmek zor, fakat fedakârlığım boşa gitmeyecek; Partimin bana aşıladığı manevi değerler benim için büyük teselli, sükûnetle ölmemi sağlıyor.

Sevgili Henriette, kız arkadaşımı teselli etmeye çalış; istediği eşyalarımdan bazısını ver ona. Güçlü olun ve arada bir görüşün. Üzüntümün ne kadar büyük olduğunu bildir ona.

Madam R... ile oğlunu unutmayasın. Yakında savaş sona erecek. Zafer yakın, Frédo ve Louis dönüp gelecekler. Bu zafer şimdikinden daha iyi ve böylesi durumların tekrarına karşı daha tedbirli bir toplum yolunda en büyük adımlardan biri olacak. Her 14 Temmuz'da, doğum yıldönümümde, beni anın ve sizlerden ve sevdiğim kızdan ayrıldığıma yüreğim yansa da kendimi böyle feda etmekten asla pişmanlık duymadığımı aklınızdan çıkarmayın. Annemin bir torunu olabilse acısına daha iyi dayanırdı. İşte böyle, gerçek Fransa'ya büyük sevgilerini hayatlarıyla ödemiş olanlara katılacağım an yaklaşıyor. Vicdanım rahat ölüyorum: kimse benim yüzümden can vermedi. Fransız komünisti olarak istediğim, zaferden sonra kıyıma girişilmemesi, fakat bizi ele veren vatan hainlerinin gerektiği gibi cezalandırılmasıdır. Ölümle yüz yüzeyken, sizler için mutlu bir hayat diliyorum; hepiniz güçlü olun.

Hepinizi kucaklıyorum ve ölürken: Yaşasın Partimin bana sevmeyi öğrettiği Özgürlük ve Fransa! diye haykırıyorum.

Elveda.

Jean

Pablo Picasso. Provence'ın kurtuluşunun
10. yıldönümü için desen

ETIEN CARION

Lesconil'de (Finistère) balıkçı tayfası. 9 Haziran 1944'te tutuklandı ve aynı ayın 23'ünde Pont-l' Abbé'de kurşuna dizildi.

(Tarihsiz)

Sevgili karım ve özellikle Mimi,
Sevgili herkes, Marie ve Jean,

Julien, Corentin, Armand Primot, Albert Larzul ve Quémémer Prosper ile birlikte askeri mahkemede yargılanmam bitti; beşini birden ölüme mahkûm ettiklerini üzülerek bildiriyorum.

Sevgili karım, kimseden utanmıyorum, zira biliyorsun ki ... (sansür)... Evi bitirmeye çalışacaksındır; Mimi'yi yetiştirmeye, ona mukayyet olmaya çalış. Ménez'de büfenin üstünde mürettebat listesi ile G...'nin kırmızı defteri duruyor.

Gabriel ve D...'ye sizlere adam gibi sahip çıkmalarını söyle, onlara güveniyorum.

Ben öleceğim için esvablarımı Jean'a verirsin, işlerini çabuk yoluna koy, çünkü hayat kısa.

Teknenin hesap defteri büfededir. Her şey tamamdır, bozuk paralar büfenin üstünde bir kutunun içinde.

Barometreye işaret koymadım, dolayısıyla ona bir bakmalısın.

Evin her işi tamam, yalnız Corentin M...'e 30.000 frank çıktıktan sonra bütün çalışmanın bedelini ödemek gerekiyor, makbuzu üst rafta.

Sen, Mimi, beni uğraştırdın da o kadar, sevindirdin de, cesaretli ol ve babanın başka insanların hayatını kurtarmaya çalıştığı için ölmeye mahkûm edildiğini bil kesinlikle.

Annene, halan Marie'ye ve Jean'a iyi davran. Hélène ve Yvonne'u da öp benim için. Büyükbabanın şimdi daha iyi olduğunu ve size hâlâ yardımcı olacağını umarım.

Şimdi de, hayattan ayrılmak zorunda olduğum için bir daha göremeyeceğim yoldaşlara iyi günler dileyin... (sansür)... kim olursa olsun asla kötülük etmemek ... (sansür)...

Sevgili yavrum, senden ve annenden başka kimsem yoktu, onun için yüreğini pek tut, herkese iyilik yap. Seni ne kadar sevdiğimi anlatamam.

Yüreğinizi pek tutun, sevgili annem ve babam...(sansür)...

Yapacağınız her bir şeyde hep en iyisini yapmaya gayret edin, birbirinizle hırlaşmayın. Bütün esvablarımı Jean'a verin.

Nihayet, kızım Mimi'yi, karım Bernadette'i, kız kardeşim Marie'yi, yeğenim Jean'ı, annem Marie Charlotte'u, babam Michel Le Roux'yu, kızkardeşim Marie Le Roux ile Louis'yi, Hélène'i ve vaftiz evladım Yvonne'u, Marie-Louise ve Louis Cariou'yu ve Marie Quénet ve Marcel Cariou'yu, bütün aileyi ve bütün yoldaşları kucaklarım.

Öleceğim, benim için ağlamayın...(sansür)

Hepinize elveda diyorum, beni düşünün. Sana, Bernadette ve Mimi, beni hiç bir zaman unutmayın.

Sizleri son bir defa daha kucaklıyorum, ama gözlerimden tek bir damla yaş akmıyor...(sansür)... hep düşündüğüm sizsiniz.

Etienne Carion

(Kilisede ağlamaklı suratlar takınmayın, ben namuslu bir işçiyim.)

Not : Kırk iki buçuk yaşındayım ve 19 Haziran'da hapisanede senin doğum gününü hatırladım, Mimi; on yedi yaşına geldin, büyüdün.

Beni düşün.

E. C.

FRANCINE FROMOND

1918 doğumlu. Stenocu-daktilo. 16 yaşında FKP'nin Gençlik örgütüne yazıldı. Paris Est bölgesi yöneticisi. Ujff genel yönetim kurulu üyesi. İllegalite başlangıcında irtibat sorumlusuydu. Annesiyle birlikte 30 Temmuz 1943'te tutuklandı. Madanm Fromond işkence altında can verdi. Kendisi de korkunç işkenceye uğrayan Francine, Fresnes cezaevine aktarıldı ve idama mahkûm edildi. 5 Ağustos 1944'te kurşuna dizildi.

5 Ağustos 1944

Çok sevgili kızkardeşim,

İşte nihayet sana elveda deme saati geldi.

Tatlım, çok cesaretli olmalısın. Bana gelince, bende fazlası bile var, hapisaneden yoldaşlar sana söyleyebilirler. Ama ben kendimden söz etmek istemiyorum. Son düşüncelerimin seninle olacağını sana bildirmek istiyorum. Ailemizden bir sen kaldın, bu yüzden bence sana büyük bir görev düşüyor: sevgili Marcel'in ve çok sevdiğimiz annemizin de uğrunda can verdikleri fikirlerime sadık kalmak. Başkalarının mutluluğu için canını feda

etmek harika bir şey. Ve ben Partimiz sayesinde bunun sevincini tattım. Senin küçük Claude'un yaşı geldiğinde bunu öğrenmelidir. Onun için ve onun kuşağı için ölüyorum. Bir gün bunlar gerçek olacak, eminim.

Yoldaşlarım zaman zaman beni değil ama yüce Partimize bağlılığımı düşünsünler ve güçlüklere göğüs germekte bundan cesaret alsınlar isterim.

Sana elveda, Madeleine.

Cesaret ve güven.

Binlerce öpücük.

Francine

Kırk yıldır kaç kez yeniden okudum bu kitapta toplanan şiirleri! Bugün onlarla ilk kez karşılaşıp da etkilenmeyecek bir kişi olabileceğini düşünemiyorum.

Bu mektupları yazanlar birkaç saat -bazen birkaç dakika- sonra ölüme gittiler; kimi kurşuna dizildi, kiminin kafası kesildi. Böyle bir anda cümlelerin kıvraklığıyla ya da kelimelerin musikisiyle uğraşmak kimin aklına gelirdi? Yazan bir daha yazamayacağını biliyor. Elveda demenin sadeliğinde, hayatına ve ölümünün anlamına dair yargısını dile getiriyor. Ölümü kılları kıpırdamadan kabullendiler, çünkü ölüm onlar için mücadelenin gelişmesi demekti, yeni savaşçılar yetiştirecekti mutlaka ve çünkü bu anlamda bereketliydi ölüm: "Elbette yaşamak isterdim. Ama bütün kalbimle dileğim o ki, ölümüm bir işe yarasın." (Guy Moquet)

Bu kahramanlık derlemesi bir kahramanlık ve yücelik antolojisidir.

Etienne Fajon

9 789757 814207 ISBN 975-7814-20-2